

TEKNISTALOUDELLINEN TIEDEKUNTA
TUOTANTOTALOUDEN OSASTO
CS90A0050 Kandidaatintyö ja seminaari

**Suorien ulkomaisten investointien vaikutukset kohtemaassa:
Itäisen Euroopan siirtymätaloudet
Effects of Foreign Direct Investments on Host Country:
Transitional Economies in Eastern Europe**

Kandidaatintyö

Taru Martikainen
Janiina Mattila

TIIVISTELMÄ

Tekijät: Taru Martikainen ja Janiina Mattila	
Työn nimi: Suorien ulkomaisten investointien vaikutukset kohdemaassa: Itäisen Euroopan siirtymätaloudet	
Koulutusohjelma: Tuotantotalous	
Vuosi: 2010	Paikka: Lappeenranta
Kandidaatintyö. Lappeenrannan teknillinen yliopisto. 47 sivua, 1 kuva, 8 taulukkoa, 4 liitettä Tarkastaja: Anna Karhu	
Avainsanat: Suora ulkomainen investointi, siirtymätalous, kohdemaat, Puola, Viro, Ukraina	
<p>Tämä kandidaatintyö käsittelee suorien ulkomaisten investointien vaikutuksia itäisen Euroopan siirtymätalouksissa keskittyen erityisesti Puolaan, Viroon ja Ukrainaan. Suorat ulkomaiset investoinnit ovat tärkeä osa kansainvälistä kauppaa ja niillä on suuri rooli monen maan taloudessa.</p> <p>Työ koostuu kolmesta suuremmasta kokonaisuudesta, joista ensimmäisenä on suoran ulkomaisen investoinnin teoria. Toisessa osiossa esitellään lyhyesti kohdemaat, minkä jälkeen kolmannessa osiossa keskitytään suorien ulkomaisten investointien teoreettisiin vaikutuksiin.</p> <p>Teoreettisista vaikutuksista käsitellään tarkemmin vaikutukset talouskasvuun, maksutaseeseen, tuottavuuteen, tuotantoon, teknologiaan, työvoimaan, markkinarakenteeseen ja ympäristöön. Näitä suorien ulkomaisten investointien vaikutuksia havainnollistetaan esimerkeillä kohdemaista.</p>	

ABSTRACT

Authors: Taru Martikainen and Janiina Mattila	
Name of the thesis: Effects of Foreign Direct Investments on Host Country: Transitional Economies in Eastern Europe	
Department: Industrial Management	
Year: 2010	Place: Lappeenranta
Bachelor's thesis. Lappeenranta University of Technology 47 pages, 1 figure, 8 tables, 4 appendices Examiner: Anna Karhu	
Keywords: Foreign direct investment, transitional economy, host country, Poland, Estonia, Ukraine	
<p>The aim of this bachelor's thesis is to examine the effects of foreign direct investments on transitional economies in Eastern Europe, especially on Poland, Estonia and Ukraine. Foreign direct investments are an important part of international trade and play a major role in many economies.</p> <p>This thesis is composed of three parts, from which the first one describes the theory of foreign direct investment. The chosen host countries are introduced shortly in the second part and the third part focuses on the theoretical effects of foreign direct investment.</p> <p>From the theoretical effects the effects on economic growth, balance of payments, productivity, production, technology, labor, market structure and environment are chosen for detailed examination. These effects of foreign direct investments are illustrated with examples from the host countries.</p>	

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
2	SUORA ULKOMAINEN INVESTOINTI.....	3
2.1	Investointityypit.....	4
2.2	Investointimuodot.....	4
2.2.1	Greenfield-investointi	5
2.2.2	Yrityskauppa ja -fuusio.....	5
2.2.3	Joint venture eli yhteishanke.....	6
2.3	Kohdemaan valinta ja motiivit valinnan takana	7
2.4	Kehitys.....	10
3	KOHDEMAIDEN ESITTELYT.....	13
3.1	Puola.....	14
3.2	Viro.....	15
3.3	Ukraina	15
4	SUORIEEN ULKOMAISETEN INVESTOINTIEN TEOREETTISET VAIKUTUKSET KOHDEMAASSA.....	17
4.1	Taloukasvu.....	18
4.2	Maksutase.....	23
4.3	Tuottavuus.....	25
4.4	Tuotanto.....	27
4.5	Teknologia.....	28
4.6	Työvoima.....	31
4.6.1	Työllisyys.....	32
4.6.2	Palkat.....	34
4.6.3	Koulutus.....	34
4.7	Markkinarakenne.....	35

4.8	Ympäristö.....	38
5	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	41
	LÄHTEET.....	44
	LIITTEET	

KUVAT

Kuva 1. Kohdemaan valinta	8
---------------------------	---

TAULUKOT

Taulukko 1: Bruttokansantuotteen kehitys, miljardia yhdysvaltain dollaria	21
Taulukko 2: Suorien ulkomaisten investointien määrän kehitys, miljardia yhdysvaltain dollaria	22
Taulukko 3: Vaihtotase vuosina 1991–2008, miljardeissa yhdysvaltain dollareissa	24
Taulukko 4: Vaihtotase vuosina 1994–2008, osuus bruttokansantuotteesta	25
Taulukko 5: Ulkomaisten investoijayritysten osuus Puolan ja Viron teollisuudessa vuosina 1998 ja 2001	26
Taulukko 6: Keskimääräiset palkat ja niiden kasvu vuodesta 1995 vuoteen 2002	33
Taulukko 7: Työttömyysaste 1991–2009	34
Taulukko 8: Kohdemaiden hiilidioksidipäästöt vuosina 1995, 2000 ja 2005, kilotonneja	40

1 JOHDANTO

Suorat ulkomaiset investoinnit ovat tärkeä osa kansainvälistä kauppaa ja niillä on suuri rooli monen maan taloudessa. Ne tarjoavat investoijalle mahdollisuuden laajentaa toimintaa ja kohdemaalle mahdollisuuden hyötyä investoijan mukanaan tuomista taidoista ja osaamisesta. Investointien määrä on kasvanut 80-luvulta lähtien voimakkaasti, heikentyen ainoastaan taloustaantumien vuoksi.

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää suorien ulkomaisten investointien vaikutuksia kohdemaassa. Vastamme kysymyksiin, mitä ovat suorat ulkomaiset investoinnit ja mitä vaikutuksia niillä on kohdemaassa. Lisäksi pohdimme, kuinka suorien ulkomaisten investointien vaikutukset näkyvät itäisen Euroopan siirtymätalouksissa.

Aluksi olemme määritelleet suoran ulkomaisen investoinnin tyypit ja muodot sekä mallintaneet kohdemaan valinnan prosessia. Yritykset sitoutuvat ulkomaisiin investointeihin hyvin erilaisista syistä, joten olemme avanneet motiiveja suorien ulkomaisten investointien taustalla. Tutkimme myös suorien ulkomaisten investointien kehitystä ja historiaa yleisellä tasolla 1800-luvulta nykypäivään. Näiden teorioiden pohjalta kykenemme tarkastelemaan vaikutuksia teoreettisella tasolla sekä valitsemissamme kohdemaissa.

Tutkielmassamme olemme keskittyneet itäisen Euroopan siirtymätalouksiin, joista valitsimme kolme erilaista maata lähemmän tarkastelun alaiseksi. Puola on pinta-alaltaan yksi suurimmista Itä-Euroopan siirtymätalouksista ja se on myös houkuttellut paljon investointeja. Viro on ollut nopeimpia suunnitelmataloudesta markkinatalouteen siirtyjiä ja pienestä koostaan huolimatta sinne kohdistuu huomattava määrä investointeja. Ukraina puolestaan on yksi huonoiten menestyneimmistä siirtymätalouksista ja se onkin vapauttanut ulkomaankaupan vasta vuonna 2004.

Olemme tutkineet suorien ulkomaisten investointien teoreettisia vaikutuksia alan kirjallisuudesta. Teoreettiset vaikutukset ilmenevät sosiaalisina, poliittisina sekä taloudellisina vaikutuksina ja pyrimme antamaan esimerkkejä jokaisesta luokasta. Tarkemmin keskitymme investointien vaikutuksiin talouskasvuun, tuotantoon, tuottavuuteen, markkinarakenteeseen sekä maksutaseeseen ja teknologiaan. Lisäksi käsittelemme suorien ulkomaisten investointien vaikutuksia työvoimaan. Kerromme myös esimerkkejä valitsemistamme maista ja pyrimme näyttämään suorien ulkomaisten investointien vaikutuksia käytännössä.

2 SUORA ULKOMAINEN INVESTOINTI

Tässä kappaleessa keskitytään suoran ulkomaisen investoinnin teoriaan ja sen kehittämiseen viimeisten vuosikymmenten aikana. Suora ulkomainen investointi tarkoittaa investoimista suoraan ulkomailla sijaitsevaan tuotantoon. Yleensä suora ulkomainen investointi tapahtuu, kun yritys ostaa olemassa olevan yrityksen, perustaa uuden yrityksen tai ostaa osuuden olemassa olevasta yrityksestä. (Tiusanen 2009, s. 25) Muista kansainvälisistä investoinneista suora ulkomainen investointi eroaa sen kontrolloimaisuudella, joka koskee yrityksen johtoa ja päätöksiä yrityksessä. Kontrollin osuus vaihtelee tapauksittain, mutta monet yritykset eivät suostu suoraan ulkomaiseen investointiin, ellei niillä ole täyttä 100 prosenttia omistuksessaan. (Moosa 2002, s. 2) Organisation for Economic Co-operation and Developmentin, OECD (1996, s. 8), määritelmän mukaan yrityksellä tulee kuitenkin olla 10 prosenttia hallussaan, jotta suoran ulkomaisen investoinnin kriteerit täyttyvät.

Suoran ulkomaisen investoinnin tavoitteena on luoda pitkäaikainen suhde suoran sijoittajan ja yrityksen välille, jolloin suora ulkomainen investointi sitoo alkuperäisen liiketoimen osapuolien välillä sekä myöhemmät pääomatapahtumat heidän ja osallistuvien yritysten välillä. Suora ulkomainen sijoittaja voi yrityksen lisäksi olla myös valtion hallitus, joukko toisiinsa liittyviä ihmisiä tai joukko toisiinsa liittyviä yrityksiä. (OECD 1996, s. 7–8)

Yritykset käyvät yleensä läpi tietyt askeleet ennen suoraa ulkomaista investointia ja kehittävät ensin ulkomaisia markkinoita tuotteitaan varten. Tämä kehitys tapahtuu seuraavilla askeleilla: tuotetta viedään ulkomaisille markkinoille, ulkomainen osapuoli lisensoidaan käyttämään tuote- tai tuotantoteknologiaa, ulkomainen jakelu yhteistyökumppanin avulla ja lopuksi ulkomainen tuotanto, jota hallinnoidaan yrityksen päätoimistosta toisesta maasta. Kaikki yritykset eivät kuitenkaan noudata edellä mainittuja askeleita, vaan saattavat siirtyä suoraan kahteen viimeiseen kohtaan. (Moosa 2002, s. 12)

2.1 Investointityypit

Erlaisia suoran ulkomaisen investoinnin tyyppjä voidaan tarkastella investoijan tai kohdemaan näkökulmasta. Investoinnit voidaan jakaa myös ulospäin suuntautuviin ja sisäänpäin suuntautuviin. Tässä tutkielmassa keskitymme sisäänpäin suuntautuviin suoriin ulkomaisiin investointeihin. Investoijan näkökulmasta suora ulkomainen investointi voidaan toteuttaa vertikaalisena, horisontaalisena tai niiden yhdistelmänä. (Moosa 2002, s. 5) Vertikaalinen suora ulkomainen investointi on kyseessä, kun yritys investoi ulkomaiseen tahoon, joka tarjoaa joko raaka-aineita tai jakeluetuja yrityksen kotimaiselle toiminnalle. Kun kyseessä on horisontaalinen suora ulkomainen investointi, yritys investoi yrityksen kotimaan alaan ulkomaille. (Tiusanen 2009, s. 25)

Kohdemaan näkökulmasta voidaan suora ulkomainen investointi jakaa myös kolmeen eri luokkaan, jotka ovat tuonnin korvaava, vientiä kasvattava sekä hallituslähtöinen suora ulkomainen investointi. Tuonnin korvaava suora ulkomainen investointi käsittää aikaisemmin tuotujen tuotteiden tuotannon kohdemaassa, jolloin tuonti maahan vähenee ja täten myös investoivan maan vienti. Ratkaisevia tekijöitä tuonnin korvaavassa investoinnissa on kohdemaan markkinoiden koko, kuljetuskustannusten karsiminen sekä kaupan esteiden välttäminen. Yritysten motivaatio vientiä kasvattavaan suoraan ulkomaiseen investointiin on yleensä uusien tulonlähteiden etsintä, kuten raaka-aineiden ja välituotteiden. Kohdemaan vienti kasvaa, koska investoija vie maasta muun muassa raaka-aineita kotimaahansa ja kaikkiin maihin, jossa sen tytäryhtiöitä sijaitsee. Suora ulkomainen investointi voi lähteä maan hallituksesta, kun hallitus pyrkii houkuttelemaan ulkomaisia investoijia, jotta alijäämäistä maksutasetta saataisiin korjattua. (Moosa 2002, s. 4–5)

2.2 Investointimuodot

Suorat ulkomaiset investoinnit voidaan jakaa tarkkoihin muotoihin: greenfield, yrityskauppa ja yritysfuusio sekä joint venture eli yhteishanke. Lisäksi ovat

portfolio-investoinnit, mutta tässä tutkielmassa ei keskitytä niihin. Yrityksen on päätettävä ennen suoraan ulkomaiseen sijoitukseen ryhtymistä, mikä strategisista muodoista vastaa parhaiten sen toimintaa.

2.2.1 Greenfield-investointi

Greenfield-investointi on suoran ulkomaisen investoinnin muoto, jossa yritys investoi täysin uuteen liiketoimintaan kohdemaassa. Kohdemaan näkökulmasta greenfield-investointi tuo mukanaan positiivisia vaikutuksia, koska se lisää kilpailua, tarjoaa vieraan valuutan sisäänvirtausta sekä laajentaa kohdemaan tuottavuuskapasiteettiä että lisää työpaikkoja. (Tiusanen 2009, s. 27)

Yrityksen greenfield-investointi mahdollistaa sille täyden kontrollin kohdemaassa tapahtuvaan toimintaan, jolloin yritys voi toteuttaa omaa strategiaa kohdemaassa ja kerätä kaikki voitot. Uusi liiketoiminta voidaan myös tuoda yrityksen sisäisiin raportointijärjestelmiin, mikä helpottaa johdon toimintaa. Lisäksi greenfield-investointi tarjoaa paremman suojan teolliselle pääomalle, kun ulkopuolisia tahoja ei ole mukana. Ulkopuolisten puuttuminen uudesta liiketoiminnasta parantaa myös yrityksen halukkuutta toimia uuden liiketoiminnan kanssa sekä helpottaa greenfield-investoinnin kohteen sulautumista yrityksen toimiin muissa maissa. (Root 1994, s. 146–147)

2.2.2 Yrityskauppa ja -fuusio

Suora ulkomainen investointi voi tapahtua yrityskaupan ja -fuusion avulla, jolloin yritys investoi jo olemassa olevaan liiketoimintaan kohdemaassa. Greenfield-investointiin nähden yrityskaupalla on kaksi huomattavaa etua: se on halvempaa, varsinkin, kun ostettava yritys on taloudellisissa vaikeuksissa, ja se tarjoaa nopean pääsyn kohdemaan markkinoille. (Moosa 2002, s. 14) Yrityksen motivaatio yrityskauppaan tai -fuusioon voi syntyä monista eri syistä. Näistä esimerkkejä ovat tuotteen erilaistaminen, maantieteellinen laajennus, tiettyjen varojen, kuten

teknologian, jakelukanavien, työntekijöiden, raaka-aineiden saanti tai rahoitusportfolion erilaistaminen. (Root 1994, s. 142–143)

Yrityskauppa voidaan jaotella vielä eri tyyppeihin, joita ovat horisontaalinen, vertikaalinen, konsentrinen sekä konglomeraatti yrityskauppa. Horisontaalinen yrityskauppa on kyseessä, kun yrityskaupan kohteen ja ostajan tuotanto ja markkinat ovat samankaltaisia. Vertikaalinen yrityskauppa taas tekee ostetusta yrityksestä ostajan toimittajan tai tuotteiden ostajan. Kun yrityskaupan kohteella on samat markkinat, mutta eri teknologia, tai päinvastoin, kuin ostajalla, on kyse konsentrisesta yrityskaupasta. Konglomeraatti yrityskauppa muodostuu silloin, kun ostettava yritys toimii eri alalla kuin ostaja yritys. (Root 1994, s. 143)

2.2.3 Joint venture eli yhteishanke

Yhteishanke voi muodostua yrityksen ja hallituksen tai kahden yrityksen välille. Yleensä yhteishankkeessa toinen osapuoli tarjoaa teknisen osaamisen ja kyvyn hankkia rahoitusta, kun taas toinen tarjoaa tietoa kohdemaan byrokratiasta sekä laista ja rajoituksista. (Moosa 2002, s. 16) Yhteishankkeet voidaan luokitella ulkomaisen osakeosuuden mukaan enemmistö, vähemmistö tai 50–50 liiketoiminnaksi. Greenfield-investointiin verrattuna yhteishanke voi aiheuttaa strategisia ongelmia, jos osapuolien kiinnostukset ja edut ovat ristiriitaisia. (Root 1994, s. 146–147) Yhteishankkeen onnistumisen kannalta olisikin tärkeää luoda yhteinen strategia ja pelisäännöt osapuolien välille.

Yhteishankkeen valinta suoran ulkomaisen investoinnin muodoksi johtuu yleensä kohdemaan hallituksen esteistä greenfield-investoinneille, sillä varsinkin kehittyvät ja kommunistiset maat pyrkivät estämään greenfield-investointeja. Vaikka yhteishanke voi olla vastaus kohdemaan hallituksen käytäntöihin, on se myös vartenotettava vaihtoehto varsinkin yrityksille, joilla on vähän kokemusta ulkomailla toimimisesta. Paikallinen kumppani tarjoaa korvaamatonta tietoa kohdemaassa toimimisesta, jolloin yhteishanke voi olla jossain tapauksissa

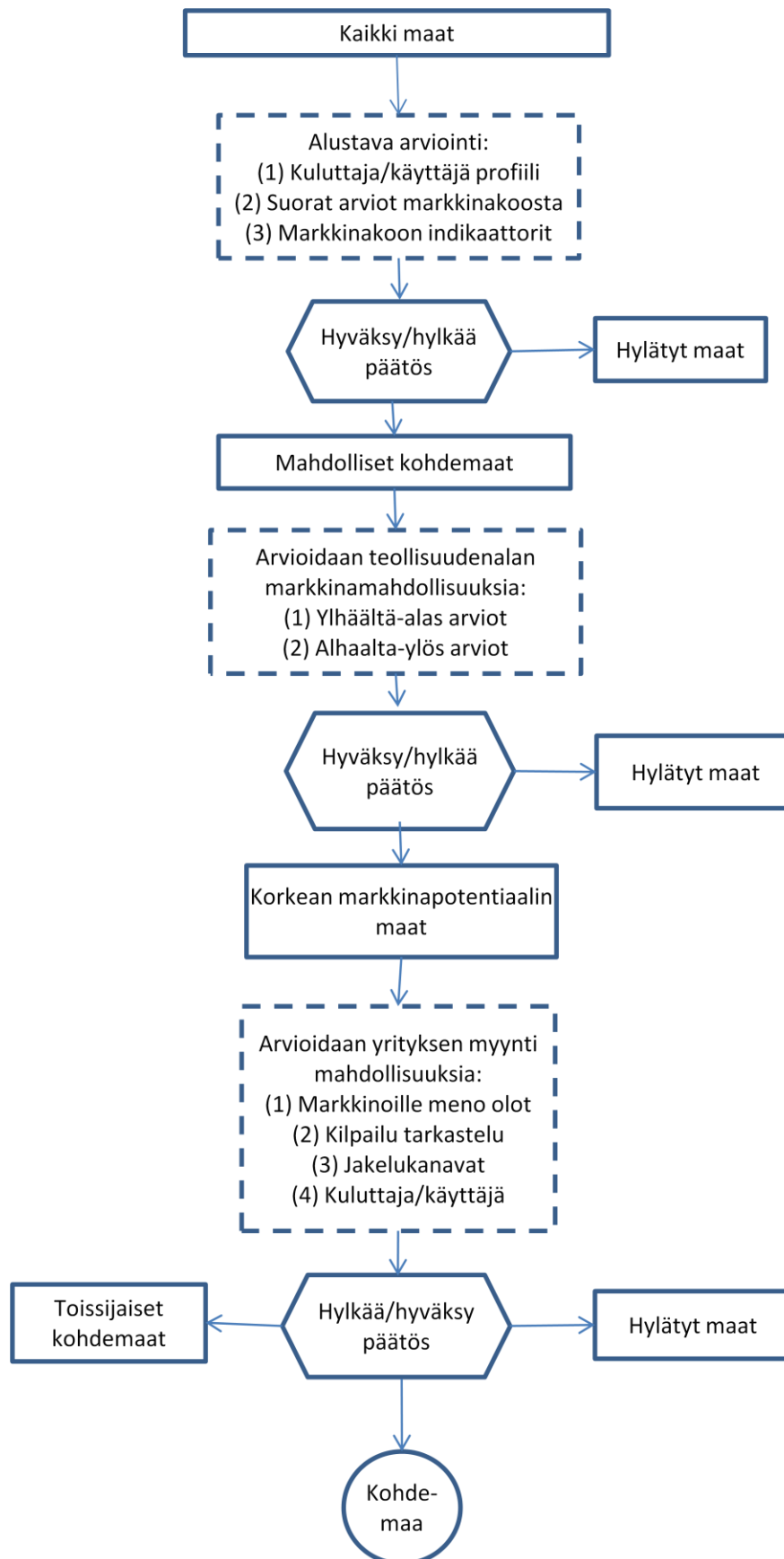
tehokkaampi tapa hyötyä markkinoista kuin greenfield-toiminta. (Root 1994, s. 148–149)

2.3 Kohdemaan valinta ja motiivit valinnan takana

Suoran ulkomaisen investoinnin onnistumisen yksi edellytyksistä on oikean kohdemaan valinta, joka yrityksen on päätettävä ennen investointimuotoa. Root (1994) muodostaa kohdemaan valinnasta ketjun, jonka yrityksen on läpikäytävä, jotta oikean kohdemaan valinta olisi mahdollista. Seuraavalla sivulla olevasta kuvasta voi havainnollisesti nähdä ketjun etenemisen.

Ketju muodostuu kolmesta päätösvaiheesta, joiden avulla kohdemaan valinnassa voidaan siirtyä eteenpäin. Ensimmäinen päätösvaihe koskee maiden markkinoiden alustavaa arviointia, jolla pyritään estämään hyvien mahdollisuuksien maiden huomiotta jättäminen sekä liiallinen ajankäyttö huonojen mahdollisuuksien maihin. Jotta virheet voidaan parhaiten välttää, tulisi alustava arvio tehdä kaikille maille. Alustaviin arvioihin tulisi sisällyttää yrityksen tuotteen mahdollisen asiakaskannan arviointi eri maissa sekä markkinoiden koon arviointi. (Root 1994, s. 33–35)

Kun alustavien arvioiden perusteella on pystytty rajaamaan mahdollisia kohdemaita, on Rootin ketjun mukaan arvioitava teollisuudenalan markkinamahdollisuuksia. Yrityksen tulisi pyrkiä arvioimaan markkinoiden tulevaisuudentilaa, jotta päätöksiä voidaan tehdä. Maiden hylkäys- tai hyväksymispäätös tulisi tehdä perustuen absoluuttiseen nykyiseen markkinakokoon ja arvioituun markkinakasvuun strategisena ajanjaksona. (Root 1994, s. 39–41)

Kuva 1. Kohdemaan valinta (Root 1994, s. 34)

Kohdemaan valinnan kolmas päätös muodostuu yrityksen oman tuotteen myyntimahdollisuuksien mukaan. Myyntimahdollisuudet riippuvat niin yrityksen ulkoisista tekijöistä kuin sisäisistä, sillä eri strategiat mahdollistavat erilaiset myyntimahdollisuudet. Erityisen merkittäviä tekijöitä ovat markkinoille tulon muoto, joka voi vaihdella viennistä greenfield-investointiin, sekä markkinointipanostuksen määrä tuotteelle. Jotta yritys voi arvioida myyntimahdollisuuksiaan, on mietittävä valmiiksi eri markkinoille tulon muotoja sekä kansainvälistä markkinointisuunnitelmaa. Yrityksen olisi siis löydettävä kohdema, jossa sillä on suurimmat myyntimahdollisuudet. (Root 1994, s. 41–47)

Yritykset valitsevat suoran ulkomaisen investoinnin viennin sijaan monista eri syistä. Kannattavuus, mahdollisuudet markkinakasvuun, tuotantokustannustaso sekä suurtuotannon edut houkuttelevat yrityksiä investoimaan suoraan ulkomaille. Yritykset valitsevat yleensä ensin viennin ja tutustuttuaan markkinoihin ja maan tapoihin siirtyvät suoraan ulkomaiseen investointiin. Siirtymisen taustalla voi olla kaupan esteiden kiertäminen tai valuuttamuutoksen aiheuttamien kustannusten karsiminen, jolloin yrityksen tuotteet ovat kilpailukykyisempiä. (Moosa 2002, s. 12–13) Suorien ulkomaisten investointien motiiveiksi voidaan luokitella luonnonvarojen, markkinoiden, tehokkuuden ja strategisten varojen tai kapasiteetin etsiminen. Useasti suorien ulkomaisten investointien taustalla on kaksi tai useampi edellä mainituista motiiveista. (Dunning & Lundan 2008, s. 67–68)

OLI-paradigma tarjoaa tavan tarkastella motiiveja suorien ulkomaisten investointien taustalla. Paradigman mukaan investoinnin kohdeyrityksen tulee täyttää tietyt ehdot, jotta suorat ulkomaiset investoinnit voivat tapahtua. Ensimmäisenä näistä on omistajuuden etu (O). Omistajuuden etu tarkoittaa, että yrityksellä täytyy olla hallussaan etuja muihin kansainvälisiin yrityksiin nähden tiettyjen markkinoiden tai markkinajoukkojen palvelemisessa. Omistajuuden edut ovat yleensä yksinoikeuksia aineettomiin varoihin, joiden oletetaan kasvattavan hyvinvointia luovaa kapasiteettia ja täten yrityksen varojen arvoa. (Dunning & Lundan 2008, s.99)

Yrityksellä tulee olla myös sijainnin etuja (L), jotta se houkuttaa ulkomaisia suoria investointeja. Sijainnin etuuksiin kuuluvat alueelliset luonnonvarojen ja luotujen resurssien jakelu sekä markkinoiden sijainti. Tuotantopanosten hinnat, laatu ja tuottavuus vaikuttavat myös sijainnin etuihin. Yritys voi saavuttaa investoinnillaan sijainnin etuja myös kansainvälisten kuljetusten ja kommunikoinnin kustannusten kautta. Lisäksi sijainnilla voidaan välttää keinotekoisia kaupan esteitä, kuten tuonnin kontrollointia. Myös lakien ja säännösten asettamia rajoituksia voidaan kiertää sijainnin avulla. (Dunning & Lundan 2008, s. 100–102)

Paradigman viimeinen kirjain edustaa sisäisiä etuja (I), jotka selittävät, miksi yritys ei myy osia itsestään vaan pyrkii lisäämään omistajuuden etuja investoimalla ulkomaille. Yritys pitää siis strategisen kilpailuedun salassa ja hyötyy siitä. Nämä kilpailuedut voivat koskea organisaation tehokkuutta tai mahdollistaa yrityksen varojen avulla monopoliaseman hyväksikäytön. (Dunning & Lundan 2008, s. 99–102)

2.4 Kehitys

Suorien ulkomaisten investointien kehittyminen on ollut huimaa viimeisten kahdenkymmenen vuoden ajan, mutta niiden historia juontaa 1800-luvulle, jolloin investoinnit olivat lähinnä Britannian rahoittamia lainoja maiden kehittymiseen sekä rahallisten varojen haltuunottoa. Maailman sotia edeltävä aika kuitenkin heikensi ulkomaisia investointeja, mutta suorat investoinnit kasvattivat osuuttaan ulkomaista investoinneista. Toisen maailmansodan jälkeen suorat ulkomaiset investoinnit jatkoivat kasvuaan ja syynä tähän olivat teknologian kehittyminen, joka mahdollisti kontrolloimisen kauempaakin, sekä sodassa kärsineiden maiden tarve jälleenrakennuksen rahoitukselle. 1960- ja 70-luvut olivat hitaan kasvun ja maailman rahoitusvallan vaihdon aikaa ja vasta 80-luvulla syntyi suurta nousua suorien ulkomaisten investointien määrässä. (Moosa 2002, s. 16–17)

Suorien ulkomaisten investointien buumi 1980-luvulla johtui liiketoiminnan globalisaatiosta sekä molempia osapuolia hyödyttävän ajatusmallin hyväksynnästä. Suuren kasvun suorissa ulkomaisissa investoinneissa mahdollistivat myös Yhdysvaltojen dollarin arvon alentuminen, mikä lisäsi suoria investointeja maahan, sekä Japanin osuus suorista ulkomaisista investoinneista Yhdysvaltoihin ja Eurooppaan. Yhteensä 80-luvun aikana suorat ulkomaiset investoinnit kasvoivat nelinkertaisiksi. (Moosa 2002, s. 17)

Suorat ulkomaiset investoinnit laskivat 90-luvun alussa, koska talouskasvu hidastui teollisissa maissa, mutta luvut lähtivät nopeasti nousuun. Tähän nousuun suoria ulkomaisia investointeja johdatti kolme seikkaa: pienemmätkin yritykset kansainvälistyivät, jolloin investoijien määrä nousi, kohdesektorit laajenivat ja palvelusektorin osuus kasvoi huomattavasti sekä kohdemaiden ja ulospäin suuntautuvien investoijien määrä nousi. Suorien ulkomaisten investointien hyötyjen tunnustaminen aiheutti 90-luvulla muutoksen asenteissa, mikä mahdollisti suorien investointien esteiden poistamisen sekä niiden houkuttimien lisääntyvän käytön. Vuosikymmenen loppuun mennessä kaupan esteitä pyrittiin poistamaan ja kauppaa vapauttamaan. (Moosa 2002, s. 18)

Suorat ulkomaiset investoinnit jatkoivat kasvua 2000-luvun puoleen väliin asti. Kauppaa sääteleviä säännöksiä kevennettiin jatkuvasti muun muassa yksinkertaistamalla menettelyjä, parantamalla houkuttimia, vähentämällä veroja ja luomalla avoimuutta ulkomaisia sijoittajia kohtaan. Myös vastustusta ulkomaisia investoijia kohtaan on noussut varsinkin EU:n ja Yhdysvaltojen taholta, joiden pyrkimyksenä on ollut suojautua ulkomaiselta kilpailulta tai lisätä valtion vaikutusta tietyillä aloilla. Palvelujen osuus suorista ulkomaisista investoinneista on ollut kasvussa, erityisesti telekommunikaation, kiinteistöalan sekä rahoituksen osuus. (WIR 2006, s. 18–19)

Vuoden 2007 taloustaantuma on vaikuttanut suoriin ulkomaisiin investointeihin. Kansainvälisten yritysten tuotot ovat heikentyneet, jolloin mahdollisuudet uusiin investointeihin heikkenevät. Taantuma ei ole kuitenkaan pelkästään negatiivinen

asia ulkomaisille investoijille, vaan ne voivat hyötyä alhaisista hinnoista laajentamalla eri markkinoille edullisesti. (WIR 2009, s. 26) Taantuman hellittäessä tulee suorat ulkomaiset investoinnit jatkamaan kasvuaan. UNCTADin, United Nations Conference on Trade and Development, laatiman vuoden 2009 World Investment Reportin (2009, s. 3) mukaan suorat ulkomaiset investoinnit kokevat pientä nousua jo vuonna 2010 ja vuonna 2011 kasvu kiihtyy.

3 KOHDEMAIDEN ESITTELYT

Perinteisissä kommunistisissa suunnitelmatalouksissa ulkomaankauppa oli tarkoin säänneltyä ja tuontilisenssejä myönnettiin vain harvoille yrityksille. Vienti ja tuonti olivat molemmat etukäteen suunniteltuja eikä spontaaniudelle ollut tilaa, kun erityiset valtion omistamat ulkomaankauppaorganisaatiot hoitivat ulkomaankaupan suunnittelun ja tarkkailun sekä tuontituotteiden hinnoittelun. Kun kommunismi 1990-luvun alussa väistyi, Itä-Euroopan maiden yksityistämisen alkaminen houkutteli ulkomaiset yritykset sijoittamaan siirtymätalouksiin. (Tiusanen & Berry 1995, s. 3)

Tiusanen, Kinnunen ja Kallela ovat sanoneet, että voidaan olettaa, että suorat ulkomaiset investoinnit ovat paras muoto pääoman tuonnille siirtymätalouksien näkökulmasta, sillä investoinnin sisältävät yleensä niin teknologian siirtymistä kuin myös johtamis- ja organisaatietietoutta. Ulkomaiset investoinnit ovat uudelleenrakentamisen ja nykyaikaistamisen väline, jonka avulla kohdemaassa kasvatetaan pääomaa, korostetaan rakenteellisen muutoksen tärkeyttä ja vähennetään ulkoista haavoittuvuutta. Teollisuuden ohella palvelualan yritykset investoivat koko ajan enemmän siirtymätalouksiin: muun muassa pankit, tietoliikenneyhtiöt, suuret kansainväliset jälleenmyyjät, ravintolat ja hotellit perustavat toimipisteitä ja uusia yrityksiä Itä-Eurooppaan ja vievät samalla monilta paikallisilta palvelualan pienyrittäjiltä elannon. (Tiusanen, Kinnunen, Kallela 2004, s. 43)

Valitsimme kohdemaiksemme tähän tutkielmaan Puolan, Viron ja Ukrainan, jotka ovat kaikki Itä-Euroopan siirtymätalouksia, mutta joilla kaikilla on omanlaisensa historia ja erilaiset käytännöt suorien ulkomaisten investointien suhteen. Ennen kuin lähdemme käsittelemään suorien ulkomaisten investointien vaikutuksia teoreettisesti ja käytännön esimerkein, esittelemme jokaisen maan ja perehdymme hieman niiden historiaan. Liitteistä I, II ja III voi myös lukea suorien ulkomaisten investointien määristä teollisuudenaloittain ja liitteestä IV monikansallisten yritysten suurimmista tytäryhtiöistä kohdemaissamme.

3.1 Puola

Puolan pinta-ala on noin 312 700 neliökilometriä ja vuonna 2008 väkiluku oli 38 120 000. Kahden edellisen vuoden eliniänennuste oli 75 vuotta. Puolan vuoden 2008 bruttokansantuote oli 526 970 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria. (World Bank 2009)

Neuvostoliiton aikaan Puola oli kommunistinen maa, joka kuului niin kutsuttuihin Neuvostoliiton satelliittivaltioihin ja oli osa neuvostoryhmittymää. Puola kuitenkin erosi muista kommunistisista valtioista sallimalla osittain yksityisen omistuksen tuotannossa, mikä tarkoitti esimerkiksi sitä, että maanviljelijät omistivat viljelemänsä maan. Yksityisillä maanviljelijöillä oli kuitenkin vaikeaa, sillä heidän piti myydä suurin osa sadostaan valtiolle vähäisellä hinnalla ja sen lisäksi työvoiman palkkaaminen sekä uusien laitteiden ostaminen oli tehty äärimmäisen vaikeaksi. Näistä syistä kommunistisen Puolan maanviljely olikin tehotonta. (Tiusanen 2004, s. 4)

Puola aloitti taipaleensa kohti markkinataloutta ennen Neuvostoliiton hajoamista jo vuonna 1989, jolloin se alkoi pikkuhiljaa muuntaa hallinnollista koneistoaan, joka johti suunnitelmataloutta, ja lopuksi maa jopa loi rajoitetun markkinaympäristön. Eri tahot myös tekivät monia muutoksia ja ilmaisivat samalla halunsa siirtyä markkinatalouteen, mutta muutokset tapahtuivat niin hitaasti ja olivat liian kapeita, joten Puola päätti siirtyä kohti markkinataloutta radikaalimmin keinoin. (Tiusanen 2004, s. 5)

Tammikuussa 1990 Puola aloitti siirtymähankkeen, jonka tavoitteena oli saavuttaa toimiva markkinatalous. Hanketta kutsuttiin niin sanotusti shokkiterapiaksi, sillä tavoitteeseen oli tarkoitus päästä mahdollisimman nopeasti. Radikaalista muutoksesta ja kaupan sekä hintojen vapauttamisesta oli kuitenkin monia huonoja seurauksia, kuten työttömyyden kasvu, palkkojen laskeminen ja köyhyyden lisääntyminen. Puola oli kuitenkin ensimmäinen siirtymätalous, joka selvisi

muutoksen aiheuttamasta tuotannon vähenemisestä. Puola on myös ainoa itäisen Euroopan siirtymätalouksista, joka on saanut osan veloistaan anteeksi solmimalla sopimuksen Pariisin klubin kanssa. (Tiusanen 2004, s. 5–6)

3.2 Viro

Viron pinta-ala on 45 200 neliökilometriä ja vuonna 2008 Viron väkiluku oli 1 340 000. Kahtena edellisenä vuonna keskimääräinen eliniänodote oli 73 vuotta. Viron vuoden 2008 bruttokansantuote oli 23 090 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria. (World Bank 2009)

Viro itsenäistyi Venäjältä ensimmäisen kerran vuonna 1918, mutta maa pakotettiin liittymään uudelleen Neuvostoliittoon toisen maailmansodan alkaessa. Vuonna 1991 Viro oli yksi ensimmäisistä maista, jotka itsenäistyivät Neuvostoliiton hajoamisen aikaan. Itsenäistymisensä jälkeen maa on toteuttanut monia rakenteellisia muutoksia, kuten ottanut käyttöön uuden valuutan, vapauttanut kaupan ja ottanut käyttöön laajan yksityistämishjelman. (Tiusanen & Jumpponen 2000, s. 10–11)

Virosta sanotaan usein, että siirtyminen suunnitelmataloudesta markkinatalouteen tapahtui onnistuneesti 1990-luvun alkupuoliskolla ja Neuvostoliiton aikaan Viro oli yksi sen vauraimpia alueita. Kuitenkin itsenäistymisestä seurannut talouden supistuminen oli huomattavaa ja kaksi ensimmäistä vuotta olivatkin synkkiä. Sekä maatalouden että teollisuuden merkitys väheni huomattavasti Virossa ja ainoastaan palvelusektorin kasvu paransi maan vaihtotasetta, vaikka se jäikin silti negatiiviseksi. (Tiusanen & Talvitie 1998, s. 14–15)

3.3 Ukraina

Ukrainan pinta-ala on 603 600 neliökilometriä ja vuonna 2008 väkiluku oli 46 260 000. Kahtena edellisenä vuonna eliniänodote oli 68 vuotta. Ukrainan vuoden 2008

bruttokansantuote oli 180 350 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria. (World Bank 2009)

Ukraina on kuulunut historiansa aikana muun muassa Puolalle, Liettualle sekä Venäjälle ja on ollut yksi Neuvostoliiton satelliittivaltioista. 24.8.1991 maa kuitenkin julistautui itsenäiseksi valtioksi ja saman vuoden joulukuussa valittiin maan ensimmäinen demokraattisesti valittu presidentti. Itsenäistymisen alkutaipaleella uskottiin, että Ukrainan talous oli yksi vahvimmista entisistä neuvostovalloista ja että se selviäisi parhaiten talousrakenteen muutoksesta. Maa kuitenkin kohtasi pahimmat mahdolliset vastoinkäymiset muutoksissa, sillä Neuvostoliiton tuotanto- ja jakeluverkostot, joista Ukraina oli erittäin riippuvainen, hajosivat nopeasti, suurin osa maan luonnonresursseista oli arvottomia maailman markkinoilla ja maan maatalous oli aikaansa jäljessä. Ensimmäisen kolmen vuoden aikana itsenäistymisen jälkeen Ukrainan talous haparoi vailla suuntaa eikä Neuvostoliiton romahtamisen peruuttamattomuutta ymmärretty. Maa yritti jopa luoda kansallisella tasolla omat vastineensa Neuvostoliiton instituutiolle. (Ivanova, Tiusanen, Podmetina 2004, s. 20, 26–28)

Vuonna 2004 maassa tapahtui muutos, kun ymmärrettiin, että jatkuva inflaatio ja taloudellinen eristäytyminen aiheuttaisivat maan teollisuuden ja teknologian pohjan katoamiseen. Alkoi uudistusohjelma, jonka seurauksena muun muassa ulkomaankauppa vapautui, budjettivaje pieneni huomattavasti, inflaatio hidastui ja suuren luokan yksityistäminen alkoi. (Ivanova et al. 2004, s.29)

4 SUORIEN ULKOMAISTEN INVESTOINTIEN TEOREETTISET VAIKUTUKSET KOHDEMAASSA

Suorien ulkomaisten investointien vaikutukset voidaan jakaa karkeasti kolmeen eri luokkaan: poliittiset, sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset. Sosiaalisilla vaikutuksilla tarkoitetaan muun muassa suorien ulkomaisten investointien vaikutuksia eliittipiirien sekä liittoutumien syntymiseen. Myös kulttuurierot vaikuttavat kohdemaan väestöön. Suorien ulkomaisten investointien taloudelliset vaikutukset koskevat talouden muuttujia, kuten tuotantoa, tasetta sekä markkinarakennetta. (Moosa 2002, s. 69) Tässä työssä keskitymme suorien ulkomaisten investointien vaikutuksiin talouskasvuun, maksutaseeseen, työvoimaan, tuottavuuteen ja teknologiaan, markkinarakenteeseen sekä ympäristöön. Suorilla ulkomaisilla investoinneilla on myös laaja kirjo muita vaikutuksia, joista seuraavaksi lyhyesti.

Suorilla ulkomaisilla investoinneilla on vaikutusta kohdemaan taloudelliseen hyvinvointiin. Investoijat toimivat myös kansainvälisten suhteiden ylläpitäjinä, koska mitä sidotumpia maat ovat toisiinsa ja mitä enemmän hyvinvointi riippuu myös muista valtioista, sitä pienemmällä todennäköisyydellä ne riskeeraavat hyvinvoinnin menettämisen epäystävällisillä poliittisilla teoilla. Toisaalta investoijat voivat hyväksikäyttää monopoliasemaa, joka johtaa kohdemaan ja investoijan suhteiden huonontumiseen molempien haitaksi. (Dunning ja Lundan 2008, s. 638–639)

Suorat ulkomaiset investoinnit voivat johtaa kohdemaan taloudellisen itsenäisyyden heikkenemiseen ja lisätä maan riippuvuutta muusta maailmasta. Investoija tuo kohdemaahan resursseja, kuten teknologiaa, johtamisosaamista, taitoja ja markkinoita, jotka voidaan viedä milloin tahansa. Tällainen itsenäisyyden riisto näkyy parhaiten yritysostoissa, joissa paikallinen yritys ajetaan ulos alalta ulkomaisten kumppaneiden toimesta. Investoijien kontrollia resursseihin ja kumppaneihin ei myöskään aina käytetä kohdemaan etujen mukaisesti, jolloin maalla ei ole kontrollia talouteen. Taloudellisen itsenäisyyden

vähentäminen riippuu kuitenkin siitä, mitä olisi tapahtunut, jos investointia ei olisi tapahtunut. Nimittäin, jos se vähentää tuontia, vähentää se myös riippuvuutta. Taloudellisen itsenäisyyden vähentäminen riippuu pitkälti siitä, vahvistaako investointi maan globaalia kilpailuasemaa ja siitä, kuinka pitkälle ulkomaalaisen kumppanin varat ja kokemus ovat sitoutuneet. (Dunning ja Lundan 2008, s. 639–640)

Kohdemaan kulttuuri voi kokea muutoksia suorien ulkomaisten investointien johdosta. Investoija tuo mukanaan oman maansa sekä kaikkien niiden maiden, joissa yritys toimii, toimintatapoja, normeja sekä arvoja. Kulttuurin kokemat muutokset riippuvat investoijan toiminnan laajuudesta, johon vaikuttavat kohdemaan talouden avoimuus sekä institutionaalinen ero maiden välillä. Suorien ulkomaisten investointien välittömät kulttuurivaikutukset näkyvät organisaatiorakenteissa, työtavoissa, kannusteissa sekä teollisissa suhteissa. Pidemmällä aikavälillä voi investoinneilla olla vaikutusta työmoraaliin, yrittäjyyteen, asenteisiin palkkioita ja auktoriteetteja kohtaan sekä oikeudenmukaisuuden ja tasavertaisuuden käsitteisiin että asenteisiin hallituksen roolia kohtaan. Monet konfliktit investoijan ja kohdemaan välillä ilmenevätkin kulttuurierojen vuoksi, mutta investoijilla on näkyvä rooli kohdemaan kulttuurin kehittämisessä. Rooli on kuitenkin vain yksi muiden joukossa. Investoijat esittelevät kohdemaalle toisenlaisen kulttuurin ja elämäntavan ja kohdemaata omaksuu siitä osan kykyjensä ja tarpeidensa mukaan. (Dunning & Lundan 2008, s. 647–648)

4.1 Talouskasvu

Suorien ulkomaisten investointien vaikutukset voivat mahdollistaa taloudellisen kasvun kohdemaassa, jos tuotanto kasvaa. Jotta tuotannon kasvun vaikutukset käyvät ilmi, on kohdemaan osakepääoman kasvettava investoinnin myötä. Suorat ulkomaiset investoinnit vaikuttavat kohdemaan pääoman kerääntymiseen ja sitä kautta taloudelliseen kehittämiseen. Myös teknologialla on vaikutusta kohdemaan taloudelliseen kehittämiseen. (Moosa 2002, s. 73)

Kohdemaan teknologinen kehittyneisyys verrattuna muuhun maailmaan vaikuttaa sen kykyyn kasvaa taloudellisesti. Taloudellinen kasvu selittyy siis osin teknologian siirtymisellä suorien ulkomaisten investointien avulla, jolloin kohdemaahan omaksuu uusia teknologioita, joilla parantaa tuottavuutta. (Moosa 2002, s. 73) Teknologian omaksumisen rooli on suuri kohdemaan taloudellisessa kasvussa. Kyse on siitä, että kohdemaahan ottaa kiinni kehittyneimpiä maita omaksumalla uusia teknologioita, jotka ovat jo käytössä muualla. (Borensztein, Gregorio & Lee 1998, s. 116) Myös sijoittajayrityksen markkinoille tulo voi pakottaa paikalliset yritykset parantamaan toimintaansa, jolloin se tehostuu ja vaikuttaa taloudelliseen kasvuun. Jotta paikalliset yritykset voivat hyötyä teknologian siirtymisestä, on kohdemaassa oltava työvoimaa, jolla on kyky omaksua uusia toimintatapoja. Jos työvoimaa ei löydy, ei teknologian siirtyminenkään vaikuta taloudelliseen kasvuun. (Blackhurst & Otten 1996)

Suorat ulkomaiset investoinnit tarjoavat kohdemaalle mahdollisuuden hyötyä investoijan välittämästä pääomasta, tuotantoteknologiasta, tuotekehityskyvyistä, johtamistaidoista sekä markkinointitaidoista, instituutioista ja yrittäjyydestä, joita ei välttämättä ole tarjolla kohdemaassa tai ei yhtä edullisesti. Kun kohdemaahan hyödyntää suorita ulkomaisia investointeja, hyvin todennäköisesti maahan avautuu uusia markkinoita. Investoinnit voivat mahdollistaa myös uusien instituutioiden muodostumisen, rohkaista yrittäjyyttä, lisätä tuotantoa, rakentaa uudelleen taloudellista aktiivisuutta sekä nostaa kohdemaan tuottavuutta. Nämä suorat investointien vaikutukset vaikuttavat kaikki osaltaan kohdemaan taloudelliseen kasvuun. On myös mahdollista, että suorat ulkomaiset investoinnit syrjäyttävät kotimaiset yritykset alalta, jolloin kilpailu alalla vähenee. Tällaiset seuraukset syntyvät, jos investoijalla on hallussaan ylivoimainen teknologiaosaaminen tai markkinavoima. Jos edellä mainitussa tilanteessa tapahtuu kasvua tuottavuudessa, johtuu se investoijan ylivoimaisesta tehokkuudesta ja osittain alalta puuttuvista kotimaisista yrityksistä. (Dunning & Lundan 2008, s. 315)

Suorien vaikutusten lisäksi taloudelliseen kasvuun vaikuttavat suorien ulkomaisten investointien epäsuorat vaikutukset. Nämä tiedon vuodot ovat investoijan kannalta tahattomia, mutta usein hyvin merkittävässä asemassa kohdemaassa. Vuotoja voi tapahtua esimerkiksi työntekijöiden liikkuvuuden, oppimisen tai toimittajien kautta. (Dunning & Lundan 2008, s. 315) Epäsuorista vaikutuksista on myöhemmin suorien ulkomaisten investointien vaikutukset teknologiaan -osiossa tarkemmin asian laajuuden vuoksi.

Erilaisilla suorien ulkomaisten investointien muodoilla on myös erilaiset vaikutukset taloudelliseen kasvuun. Yrityskaupalla, joka tapahtuu samantasoiseen maahan ja kilpailukykyiselle alalle, on hyvin erilaiset vaikutukset, kuin greenfield-investoinnilla kehittyvään maahan, jossa on harvoja paikallisia yrityksiä. Samalla tavalla investointi yhteistyön kautta vaikuttaa paikallisten oppimiseen ja tuotekehityskykyyn eri tavalla kuin kokonaan ulkomaisessa omistuksessa oleva tytäryhtiö. (Dunning & Lundan 2008, s. 315–316)

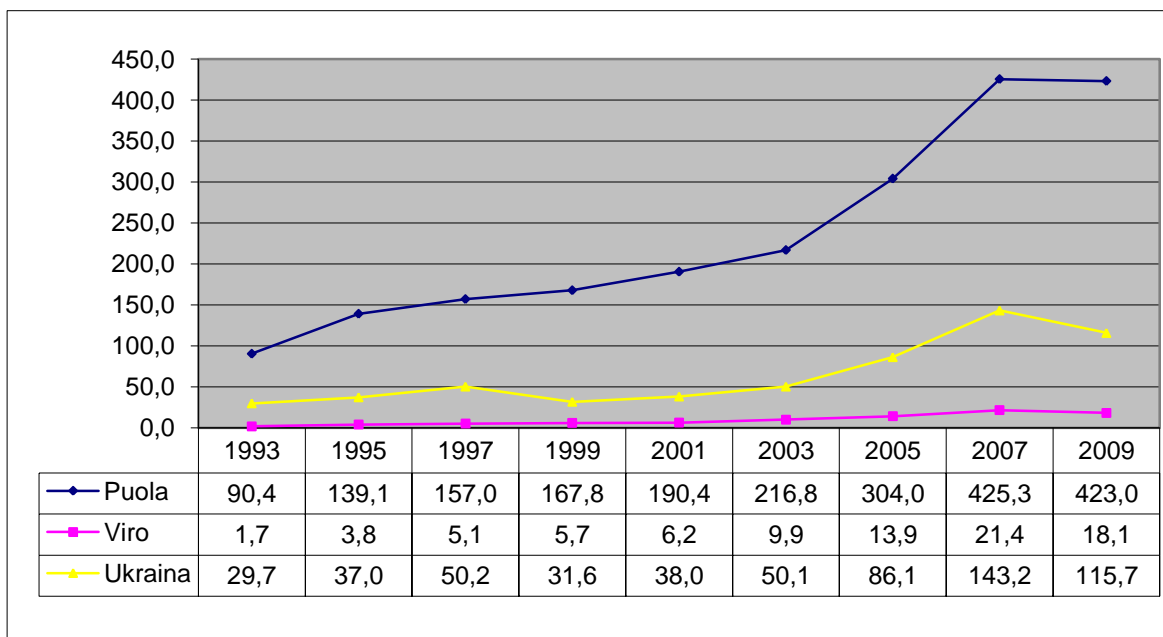
Jotta kohdemaahan voi hyötyä suorien ulkomaisten investointien tarjoamasta mahdollisuudesta taloudelliseen kasvuun, täytyy maan pystyä houkuttamaan investointeja sekä omaksua tietovuodot. Ilman toimivia instituutioita, avointa suhtautumista ulkomaalaisomistukseen, avointa koulutusjärjestelmää sekä laajalle levinnyttä omistajuutta, kohdemaahan ei kykene hyötymään mahdollisuudesta talouskasvuun. (Dunning & Lundan 2008, s. 318)

Tutkiessaan Keski- ja Itä-Euroopan siirtymätalouksia Lee ja Tcha (2004, s. 214, 228) havaitsivat, että suorien ulkomaisten investointien kasvu myötäili hyvin bruttokansantuotteen kasvua. Näillä siirtymätalouksilla on suhteellisen korkea tasoista työvoimaa saatavilla, joten perusedellytys suorista ulkomaisista investoinneista hyötymiseen täyttyy. Tutkimus osoitti myös, että suorilla ulkomaisilla investoinneilla oli suurempi merkitys taloudelliseen kasvuun kuin kotimaisilla investoinneilla.

Myös Li ja Liu (2005, s. 404) havaitsivat tutkimuksessaan, että suorilla ulkomaisilla investoinneilla on ollut vaikutusta taloudelliseen kasvuun 1980-luvulta asti ja vaikutus on ollut havaittavissa sekä kehittyvissä maissa että teollisissa maissa. Tutkimuksessa todetaan myös selkeä yhteys työvoiman saatavuuden, teknologian omaksumisen ja talouskasvun välillä. Nämä houkuttavat maahan myös lisää suoria ulkomaisia investointeja, jotka taas edistävät talouskasvua.

Suorien ulkomaisten investointien vaikutusta Puolan, Viron ja Ukrainan talouteen ja sen kasvuun arvioimme vertaamalla bruttokansantuotteen arvon ja investointien arvon kehitystä. Taulukosta 1 voi lukea kohdemaidemme bruttokansantuotteen arvot parittomina vuosina alkaen vuodesta 1993 ja siitä on helppo myös nähdä taloudellisen taantuman vaikutus sekä arvioida hieman maiden kokoeroja. Taulukosta 2 taas näkee suorien ulkomaisten investointien arvot parittomina vuosina alkaen vuodesta 1991 mutta päättyen vuoteen 2008.

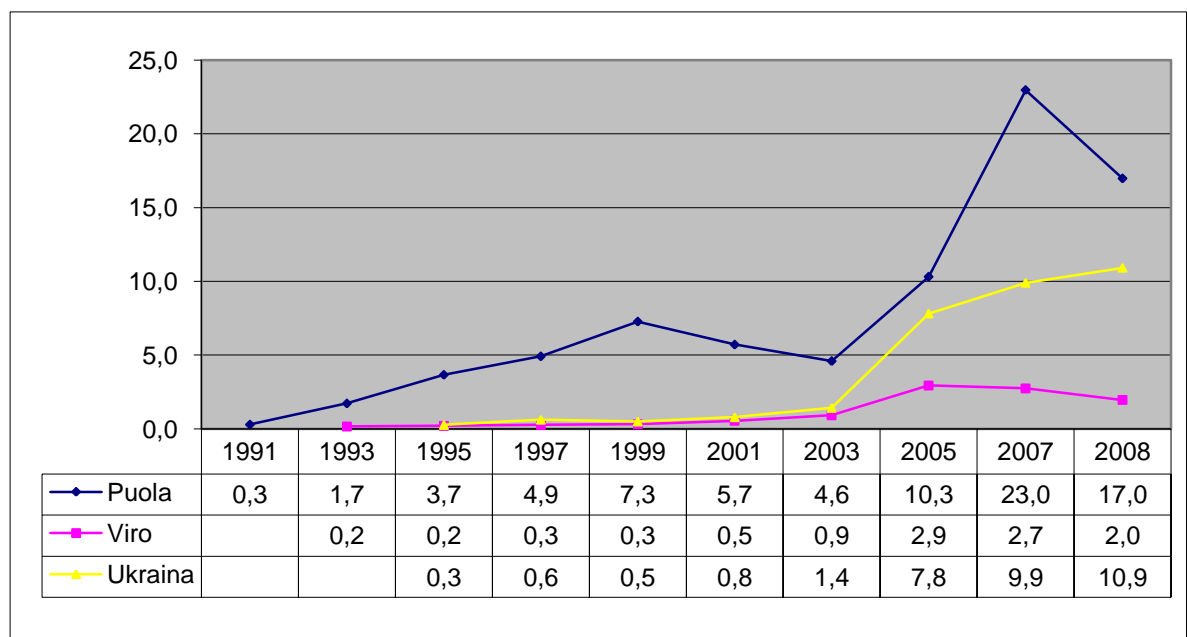
Taulukko 1. Bruttokansantuotteen kehitys, miljardia yhdysvaltain dollaria (IMF 2010)

Näitä kahta kaaviota vertaamalla huomaa, että niin maiden bruttokansantuote kuin investointienkin arvo on ollut pääsääntöisesti nousussa koko tarkastelujakson ajan ja että luvut korreloivat kohtalaisen hyvin keskenään. Molemmista taulukoissa on havaittavissa selkeä kasvun nopeutuminen vuoden 2003 jälkeen.

Puolassa investointien arvo on noussut vuodesta 2003 vuoteen 2007 rajusti ja samalla ajalla myös BKT:n arvo on lähtenyt aiempaa jyrkempään kasvuun. Kyseisen nousun jälkeen investointien arvon kasvu on kuitenkin kääntynyt reilusti negatiiviseksi ja myös BKT:n arvo on hieman supistunut. Puolan tavoin myös Virossa molemmat luvut ovat lähteneet aiempaa hieman suurempaan nousuun vuonna 2003, mutta nousu ei ole ollut suurta eikä se ole jatkunut pitkään. Myös Ukrainassa investointien määrä on kasvanut moninkertaisesti saman vuoden jälkeen ja bruttokansantuotteessakin on havaittavissa selkeästi suurempaa kasvua. Eroja maiden välisissä absoluuttisissa arvoissa selittää pinta-alaerot ja siitä johtuvat talouden kokoerot, sekä siirtymävaihe suunnitelmataloudesta markkinatalouteen.

Taulukko 2. Suorien ulkomaisten investointien määrän kehitys, miljardia yhdysvaltain dollaria (IMF 2010)

4.2 Maksutase

Maksutase kirjaa kotimaan ja ulkomaiden ”välisiin hyödykkeiden, tulonsiirtojen ja pääoman liikkeisiin liittyviä valuuttavirtoja”. Se koostuu seuraavista osista: kauppatasteesta, joka käsittää tavaroiden tuonnin ja viennin; palvelutasteesta, joka käsittää palveluiden tuonnin ja viennin; vaihtotasteesta, joka koostuu kauppatasteesta sekä pääomakorvauksista, tulonsiirroista ynnä muista sellaisista; perustasteesta, joka käsittää pitkäaikaisen pääoman tuonnin; ja yleistasteesta, joka puolestaan käsittää lyhytaikaisen pääoman tuonnin ja joka käytännössä tarkoittaa esimerkiksi Suomessa Suomen Pankin valuuttavaraston muutosta. (Taloussanommat)

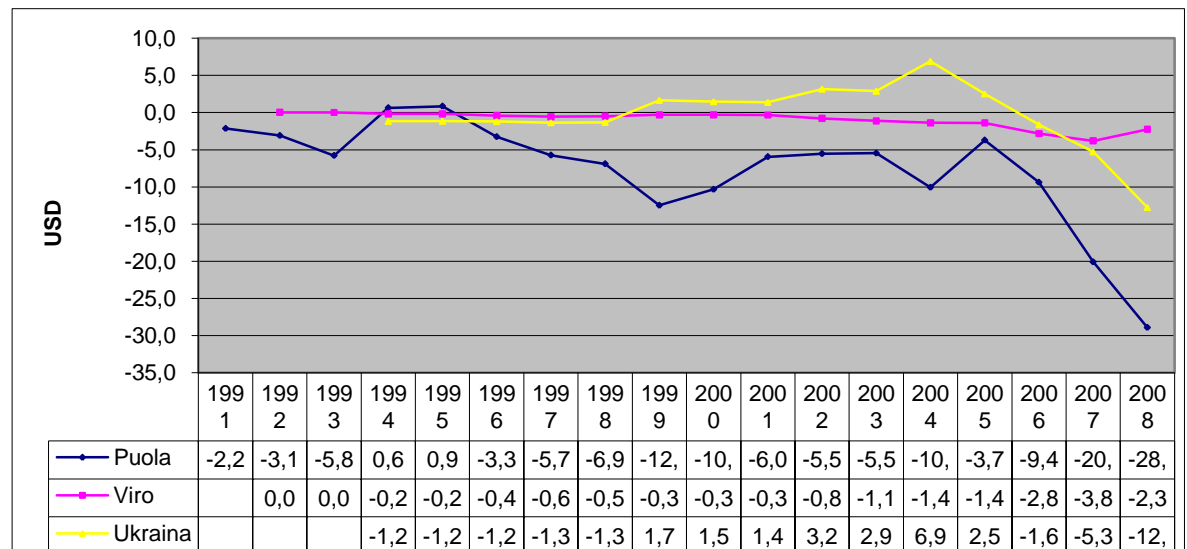
Suorien ulkomaisten investointien vaikutuksia maksutaseeseen on erittäin hankala arvioida, sillä kyseisessä yhtälössä on monia muitakin muuttujia. Muun muassa kohdemaan kehitystaso, investoinnin luonne sekä sen toteutusajankohta ja kilpailevien yritysten välinen kilpailu vaikuttavat itse suoran investoinnin lisäksi kohdemaan maksutaseeseen. Yleisesti voidaan kuitenkin olettaa, että esimerkiksi resurssiperustainen ja vientiin tähtäävä ulkomainen investointi sekä markkinaperustainen investointi, jonka tavoitteena on korvata tuontia, vaikuttavat positiivisesti kohdemaan maksutaseeseen. (Dunning & Lundan 2008, s. 464–465, 468)

Tarkastelemme suorien ulkomaisten investointien vaikutusta maksutaseeseen yksinkertaistetusti vaihtotaseen kautta, sillä se käsittää tavaroiden ja palveluiden viennin ja tuonnin sekä tiedot tuotannontekijätuloista ja tulonsiirroista. Seuraavasta taulukosta voi tarkastella Puolan, Viron ja Ukrainan vaihtotasetta miljoonissa dollareissa Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen. Vaihtotaseen vajaus kertoo ulkomaisen nettovelan lisääntymisestä ja ylijäämä vähenemisestä, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että kaikkien kolmen kohdemaan toimet tuotteiden ja palveluiden tuonnissa ja viennissä vuonna 2008 ovat synnyttäneet enemmän menoja kuin tuloja. Toisin sanoen maihin tulee paljon ulkomaista rahaa ja suorita

ulkomaisia investointeja, joilla on tarkoitus rahoittaa vaihtotaseen alijäämää. (Taloussanommat)

Taulukosta 3 selviää, että esimerkiksi Viron vaihtotase on vuodesta 1994 ollut alijäämäinen, mutta että luku ei kuitenkaan missään vaiheessa ole ollut suuri, kun taas Puolan vaihtotaseen alijäämä on vaihdellut enemmän ja kasvanut merkittävästi vuoden 2005 jälkeen. Ukrainan vaihtotase taas on ollut 2000-luvun alussa useamman vuoden ylijäämäinen, mutta kasvu on kääntynyt negatiiviseksi vuonna 2004, jolloin maa otti käyttöön uudistusohjelmansa ja vapautti ulkomaankaupan. Vaihtotaseella mitattuna Puola siis houkuttelee absoluuttisesti eniten investointeja, Ukraina kasvattaa myös suosiotaan investointien kohteena ja myös pieni Viro on pitänyt investointivirran tasaisena. Mikäli taulukkoa 3 verrataan taulukkoon kaksi, voidaan todeta, että suorien ulkomaisten investointien määrä on lähtenyt aiempaa jyrkempään kasvuun vuonna 2003, samana vuonna, jolloin vaihtotaseet ovat kääntyneet laskuun.

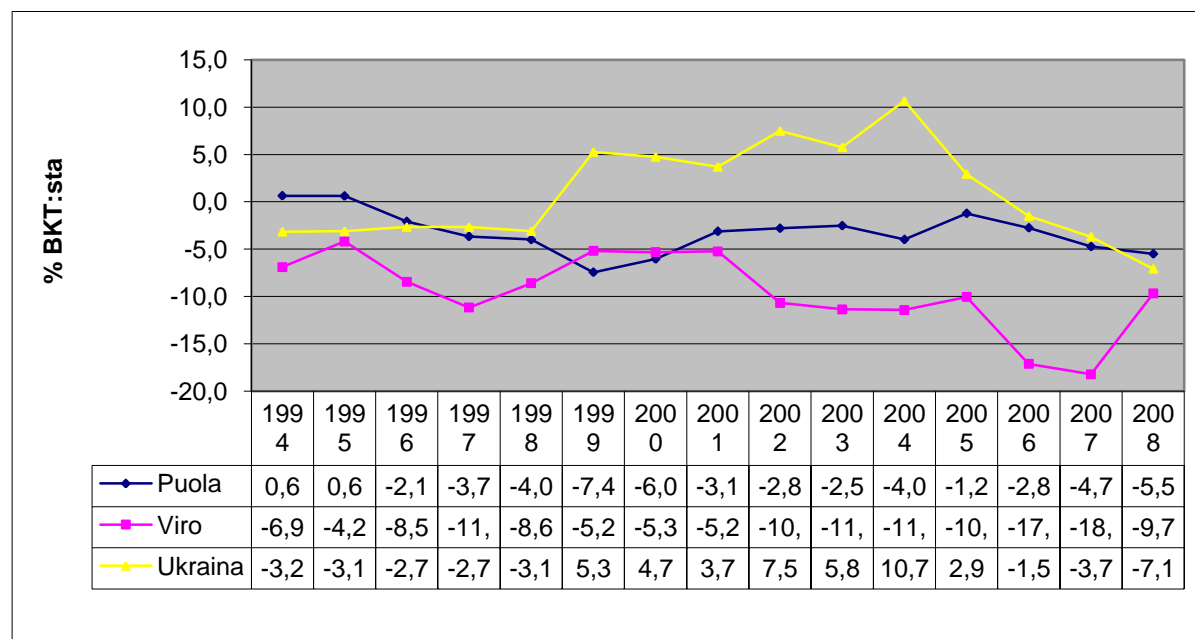
Taulukko 3. Vaihtotase vuosina 1991–2008, miljardeissa yhdysvaltain dollareissa (IMF 2010)

Yllä olevasta taulukosta ei kuitenkaan selviä koko totuus, sillä maiden koko vaikuttaa lukuihin merkittävästi. Vertaamalla vaihtotasetta osuutena bruttokansantuotteesta, pinta-alan ja talouden koon vaikutus voidaan mitätöidä

yhtälöstä. Taulukosta 4 näkee selvästi, että Viro on suhteellisesti katsottuna paljon houkuttelevampi investoinnin kohde, vaikka Puola vastaanottaakin absoluuttisesti huomattavasti enemmän suoria ulkomaisia investointeja. Myös Ukrainan ulkomaankaupan vapauttamisen vaikutus ja houkuttelevuuden lisääntyminen näkyy entistä selvemmin taulukossa 4.

Taulukko 4. Vaihtotase vuosina 1994–2008, osuus bruttokansantuotteesta (IMF 2010)

4.3 Tuottavuus

Suorilla ulkomaisilla investoinneilla on vaikutusta tuottavuuteen, jos investointi on vientiin tähtäävä ja tytäryhtiön tuotteet ovat suunnattu laajoille maailman markkinoille sekä kohdemaan olot ja käytännöt sallivat suurtuotannon etuja hyödyntävien laitosten asennuksen. Tällöin on mahdollista parantaa tuottavuutta sekä alentaa yksikkökustannuksia. Tehokasta tuottavuutta ei välttämättä saavuteta, jos investointi on tuontia korvaavaa ja markkinat ovat liian pienet suurtuotannolle. Paremmalla tuottavuudella ei mahdollisesti ole suurta merkitystä. Alemmilla yksikkökustannuksilla ei saavuteta isoa eroa optimiin ja vaikka investoinnit

olisivat tuontia korvaavia, jokainen vientimahdollisuus laajentaisi markkinoita. (Moosa 2002, s. 86)

Tuottavuuteen vaikuttavat myös Petrochiloksen (1989) mukaan yleisemmätkin asiat, joilla ei välttämättä ole yhteyttä suoriin ulkomaisiin investointeihin. Näitä tekijöitä ovat kokonaisvaltainen yrityksen resurssien käyttö, työvoiman laatu, teollisten suhteiden ilmapiiri sekä puutteellisten tai rajoittavien toimintatapojen käyttö. Suorien ulkomaisten investointien osuutta tuottavuuteen selittää myös teknologian diffuusio, josta edellä on kerrottu. (Moosa 2002, s. 86)

Suorien ulkomaisten investointien vaikutuksia tuottavuuteen voi tarkastella vertaamalla ulkomaisten investoijayritysten (UIY), joiksi määritellään yritykset, joissa ulkomaista pääomaa on yli kymmenen prosenttia, osuuden muutosta eri mittareissa teollisuuden alalla. Esimerkkinä olemme valinneet Puolan ja Viron ja vertailleet ulkomaisten yritysten osuutta osakepääomasta, työllisyydestä, investoinneista, myynnistä ja viennistä vuosina 1998 ja 2001. Alla olevaan taulukkoon on listattu nämä tiedot.

Taulukko 5. Ulkomaisten investoijayritysten osuus Puolan ja Viron teollisuudessa vuosina 1998 ja 2001 (Tiusanen 2006, s. 18–21)

Teollisuus	PUOLA		VIRO	
	1998	2001	1998	2001
UIY:ten % - osuus				
osakepääomasta	43,2	53,1	36,8	46,3
työllisyydestä	26,0	32,9	20,8	30,8
investoinneista	51,0	64,0	-	-
myynnistä	40,0	52,0	28,2	36,7
viennistä	52,3	66,2	35,2	48,5

Kuten taulukosta voi lukea, Puolan osuudet ovat kaikissa sarakkeissa huomattavasti suuremmat kuin Virolla, mutta molempien maiden luvut ovat kasvaneet lähes samassa tahdissa. Puolan bruttokansantuote on kasvanut vuodesta 1990 vuoteen 2004 60,4 % ja Viron 14,8 % ja jos taulukon 2 tiedot yhdistetään näihin tietoihin, voidaan olettaa, että suorat ulkomaiset investoinnit ovat vaikuttaneet positiivisesti molempien maiden tuottavuuteen. (Tiusanen 2006, s.7)

4.4 Tuotanto

Kuten taloudellisen kasvun osiossa on jo kerrottu, jotta suorien ulkomaisten investointien vaikutukset tuotantoon tulevat esiin, on kohdemaan osakepääoman kasvettava investoinnin myötä tai yritysoston tapauksessa, resurssien käytön tehostuttava. Investoinnin vaikutukset tuotantoon eivät ole välttämättä ilmeisiä yritysostossa. Suorien ulkomaisten investointien aiheuttamat tuotannon muutokset liittyvät tiukasti taloudelliseen kasvuun. (Moosa 2002, s. 73)

Yleisesti ottaen suorilla ulkomaisilla investoinneilla on vaikutusta tuotantoon, jos on mahdollista hyödyntää ylimääräisiä resursseja tai parantaa tehokkuutta erilaisilla toimintatavoilla. Suorat investoinnit vaikuttavat tuotannon tasoon, rakenteeseen ja kasvuun, mutta jotta vaikutuksia voi syntyä, on kohdemaan politiikan käytäntöjen oltava toimintaa edistäviä. Jos kohdemaata saavuttaa politiikallaan aina täyden työllisyyden, ei investoinneilla ole tuotannon kokoon vaikutuksia, jos investoija toimii samalla tehokkuudella kuin paikalliset yritykset. Toisaalta, jos investoija kykenee hyödyntämään muuten käyttämättömiä resursseja, on investoijan tuotannon tuotto suoraan puhdasta voittoa kohdemaalle. Kolmantena mahdollisuutena suora ulkomainen investoija kykenee parantamaan paikallisten resurssien käyttöä siirtämällä niitä tehottomalta sektorilta taloudellisesti tuottavammalle, jolloin kohdemaan tuotanto kasvaa. (Moosa 2002, s. 74)

Tuotantoa ja sen kasvua kohdemaissa tarkastelemme teollisuudenaloittain. Taulukot löytyvät liitteistä – liitteet I, II ja III – ja ne on koottu eri lähteistä, joten ne eivät ole täysin yhteneväiset.

Puolan tertiäärisektori on kasvanut moninkertaisesti vuodesta 1996 vuoteen 2000 ja kasvu on pääosin kaupan ja korjaustoiminnan sekä rahoituksen ansiota, kuten liitteestä I voi lukea. Suorien ulkomaisten investointien arvo ei puolestaan ole kasvanut merkittävästi sekundäärisektorilla, jonka suurimpia teollisuuden aloja

ovat ruoka- ja juomateollisuus, puuteollisuus, julkaisu- ja painotoiminta sekä moottoriajoneuvoteollisuus. Primäärisektorin investointien arvo taas on kolminkertaistunut neljässä vuodessa. Kaiken kaikkiaan vuonna 2000 noin 45 % Puolaan suuntautuneista suorien ulkomaisten investointien osakkeista investoitiin rahoitukseen, kauppaan sekä ruoka- ja juomateollisuuteen. (FDI in Brief, s.1)

Keski- ja Itä-Euroopan maista Viroon suuntautuu kymmenenneksi tai yhdenneksitoista eniten suoria ulkomaisia investointeja. Kuten liitteestä II voi lukea, maahan tehtävät ulkomaiset investoinnit kohdistuvat lähinnä tertiäärisektorille ja pääsääntöisesti rahoitukseen, jonka arvo on yli kymmenkertaistunut viidessä vuodessa, sekä kuljetukseen, varastointiin ja tietoliikenteeseen. Nämä kaksi teollisuudenalaa käsittävät melkein puolet Viroon tulevista ulkomaisten investointien osakkeista (FDI in Brief, s. 1)

Liitteestä III voi puolestaan lukea suorien ulkomaisten investointien rakenteen Ukrainassa 2000-luvun alun vuosina. Vuonna 2003 teollisuuden osuus on ollut noin 50 % ja suurin yksittäinen teollisuudenala on ollut tukkukauppa ja jälleenmyynti. Ulkomaisten investointien määrä on lisääntynyt erityisesti kuljetuksessa ja tietoliikenteessä, rahoitustoiminnassa ja kiinteistönvälityksessä, mutta Puolaan tai Viroon verrattavaa kasvua ei ole havaittavissa millään sektorilla. (Ivanova et al. 2004, s.35)

4.5 Teknologia

Suorien ulkomaisten investointien mukana tulee paljon teknologiaa, jolla on monia sekä suoria että epäsuoria vaikutuksia kohdemaahan. Monikansalliset yritykset investoivat lisääntyvästi myös teknologian kehittämiseen kohdemaassa, ja OECD:n (2006) mukaan tytäryhtiöissä tutkimukseen ja kehitykseen käytetty panos onkin kasvanut vuoden 1993 12 %:sta 16 %:iin vuoteen 2004 mennessä. Teknologiaa tulee kohdemaihin myös lisensoinnin kautta ja työvoiman mukana tietotaitona. (Dunning & Lundan 2008, s. 341, 358, 552)

Tutkimuksen ja kehityksen suora vaikutus on tietysti teknologian kehittyminen, mikä ilmenee tuotteiden, materiaalien tai prosessien muokkaamisena ja kehittämisenä, materiaali- ja tuotetietouden parantamisena, tehokkuuden parantamisena ja teknologisten varojen sekä kyvykkyyksien tehokkaampana hyödyntämisenä. Suurin osa teknologian kehittämiseen suuntautuvista investoinneista kohdistuu nimenomaan tuotteiden, materiaalien ja prosessien parantamiseen ja syynä tähän ovat maakohtaiset erot materiaalien saatavuudessa, toimituskapasiteetissa, kuluttajien tarpeissa, työkäytännöissä, organisaatiokäyttäytymisessä sekä innovaatorakenteissa. Tämän alueen kehittäminen vaikuttaa erityisesti työntekijöiden tietotaitoon (know-how) ja paikalliseen teknologiakapasiteettiin. Toinen tärkeä tutkimus- ja kehitystoiminnan kohde on materiaali- ja tuotetietouden parantaminen, joka sekin tuo kohdemaahan eräänlaista tietotaitoa, tietoutta, jolla vastataan kysymykseen miksi (know-why). Se asettaa myös vaatimuksia paikalliselle innovaatorakenteelle ja kehittää sitä. (Dunning & Lundan 2008, s. 370–371)

Teknologian tuonnin ja myös kehittämisen epäsuoria vaikutuksia ovat niin sanotut spillover-tapahtumat, joissa yrityksen tietotaito leviää yrityksen ulkopuolelle toisiin yrityksiin, jotka eivät ole yhteistyössä tai muutenkaan liity teknologiantuojayritykseen. Tällaisia spillover-tapahtumia ovat muun muassa koulutettujen työntekijöiden siirtyminen paikallisiin yrityksiin, koulutustason nousu kasvaneen kysynnän seurauksena, teknologian siirtyminen tuotteista oppimisen myötä, tietotaidon siirtyminen paikallisille ja organisaatorakenteesta oppiminen. Mittavimman hyödyn paikallisen yrityksen saavat juuri tietotaidon siirtymisestä ja kilpailukyvyn parantumisesta. (Dunning & Lundan 2008, s. 552, 579)

Varsinaista teknologian tuontia ja kehitystä tai suorien ulkomaisten investointien vaikutusta teknologiaan on hankala mitata, joten arvioimme kohdemaahan tulevaa teknologiaa suurimpien monikansallisten yritysten tytäryhtiöiden avulla. Nämä suuret monikansalliset yritykset tuovat laajaa osaamista ja paljon uutta teknologiaa mukanaan kohdemaahan tekemiensä investointien mukana ja on

luonnollista olettaa, että mitä suurempi yritys, sitä enemmän teknologiaa ja sen kehittämistä.

Puolassa autojen valmistus on merkittävä teollisuudenala, sillä neljästä suurimmasta ulkomaisesta yrityksestä kolme valmistaa moottoriajoneuvoja, kun taas Virossa suomalais-ruotsalainen tietoliikenneyritys on suurin ulkomaalainen. Ukrainassa puolestaan kaksi yhdysvaltalaisesta yritystä, joista toinen toimii raakaöljymarkkinoilla ja toinen valmistaa kemikaalituotteita, vastaavat suuresta osasta teknologian tuonnista maahan. Muita suuria monikansallisia yrityksiä Puolassa, Virossa ja Ukrainassa on listattu liitteeseen IV. Vaikka kyseisestä liitteestä ei sitä huomaakaan, tietoliikenne on tärkeä suorien ulkomaisten investointien kohde jokaisessa siirtymätaloudessa, ei vain Virossa, ja tästä syystä tarkastelemme sitä hieman lähemmin.

Hyvänä esimerkkinä on Ukrainan tietoliikenne, jonka osuus maan bruttokansantuotteesta oli noin viisi prosenttia vuonna 2002, jota maa oli uudenaikaistanut paljon ja jonka kasvunäkymät olivat valtavat. Vuonna 2001 Ukrainassa oli matkapuhelimia vajaalla viidellä prosentilla väestöstä, kun taas vastaava luku läntisessä Euroopassa on yli 50 %, ja Internetiä käytti noin kolme prosenttia verrattuna Länsi-Euroopan 36 %:iin. Näitä lukuja verratessa voidaan siis olettaa, että Ukrainan tietoliikennemarkkinat saattavat jopa kymmenkertaistua lähitulevaisuudessa. (Ivanova et al. 2004, s. 127)

Huolimatta tiukoista säännöksistä Ukrainan tietoliikennemarkkinoilla toimii monia ulkomaisia puhelinoperaattoreita, kuten venäläiset UMC ja Golden Telecom sekä norjalais-venäläinen Kievstar, mutta ala on silti kaikin puolin ali-investoitu. Mainituista kolmesta yrityksestä Kievstar on erinomainen esimerkki teknologian kehittäjästä, sillä se oli ensimmäinen matkaviestintäyritys Ukrainassa ja se investoi vuosina 1997–2002 maan talouteen noin 140 miljoonaa yhdysvaltain dollaria, joista 80 miljoonaa käytettiin matkaviestinverkkoon. Yrityksen verkko kattaa tällä hetkellä 28 000 kylää ja noin 99,9 % maan populaatiosta ja sitä käyttää yli 22 miljoonaa ihmistä. Kievstar oli ensimmäinen yritys Ukrainassa, jonka

verkossa saapuvien puheluiden vastaanotto oli ilmaista. Yrityksen markkinaosuus on yli 50 % ja se onkin Ukrainan suurin tietoliikenneyritys. (Ivanova et al. 2004, s. 128–132, Annual Report 2006–2008, s. 4)

Kievstar on tehnyt jo vuodesta 1997 yhteistyötä Ericssonin kanssa, joka toimittaa tarvikkeita yritykselle ja mahdollistaa osaltaan teknisten prosessien valvonnan sekä tuotteiden ja palveluiden laadun jatkuvan parantamisen. Vuosien 2006–2008 aikana yritys on tuonut paljon uutta teknologiaa tarjolle asiakkailleen erilaisten palveluiden ja tuotteiden muodossa. Tästä esimerkkejä ovat muun muassa asiakkaan paikantaminen matkapuhelimen avulla, matkapuhelinmallin automaattinen tunnistus, numeron pitäminen samana SIM-kortin vaihtuessa sekä WAP-kamerat eli eräänlaiset katunäkymäkamerat, 3G-verkko ja navigaattoripalvelut. (Ivanova et al. 2004, s. 132, Annual Report 2006–2008, s. 24, 26, 30)

4.6 Työvoima

Suorat ulkomaiset investoinnit voivat vaikuttaa kohdemaan työllisyyteen parantavasti tai huonontavasti. Moosan (2002, s. 79) mukaan investoinnit voivat kasvattaa työllisyyttä suoraan uusien tuotantolaitosten avulla tai epäsuorasti tehostamalla jakelun työllisyyttä, säilyttää työpaikkoja ostamalla ja muokkaamalla huonosti menestyviä yrityksiä tai alentaa työllisyyttä investointien vähentymisellä tai tuotantolaitoksien sulkemisella. Blackhurstin ja Ottenin (1996) mukaan taas suorat ulkomaiset investoinnit parantavat joka tapauksessa työvoiman tuottavuutta ja nostavat palkkoja, sallivat suuremman väen palkkaamisen samalla palkalla tai sallivat edellä mainittujen eri yhdistelminä tapahtuvaa kehitystä. Kehitys on mahdollista, koska suorat ulkomaiset investoinnit lisäävät pääoman virtausta kohdemaahan ja kehitystä tapahtuu, vaikka taitotaso ja teknologia säilyvät muuttumattomina.

OECD on luonut suuntaviivat, joiden mukaan investoivien yritysten tulee toimia työvoiman suhteen. Yritysten tulee ohjeiden mukaan välttää lapsityövoimaa ja

pakkotyötä kohdemaassa sekä pyrkiä toimillaan vähentämään niitä. Työvoimaa tulee tiedottaa kaikista muutoksista ja kunnioittaa ammattiliittoja ja toimia niiden kanssa yhteistyössä. Yritysten tulee myös muun muassa pyrkiä palkkamaan mahdollisimman paljon paikallista työvoimaa ja tarjota koulutusta, välttämään syrjintää kaikissa muodoissa sekä varmistamaan turvallisten työskentelytapojen käyttö. (OECD 2008, s. 19–20)

4.6.1 Työllisyys

Suorilla ulkomaisilla investoinneilla on myös suoria ja epäsuoria vaikutuksia työllisyyteen ja ne vaihtelevat investoinnin muodon mukaan. Esimerkiksi yrityskaupan tapauksessa välittömät vaikutukset jäävät usein mitättömiksi, mutta pidemmällä aikavälillä työpaikat usein vähenevät, koska ulkomaiset investoijat pyrkivät tehostamaan toimintaa. Greenfield-investoinnin tapauksessa investoinnin työpaikkoja luova vaikutus on helppo havaita. Mutta, jos paikalliset yritykset olisivat investoineet ennen greenfield-investointeja, olisiko suora ulkomainen investointi silti tapahtunut. Täten on epäselvää vaikuttavatko greenfield-investoinnit suoraan työllisyyttä lisäävästi. (Dunning & Lundan 2008, s. 437)

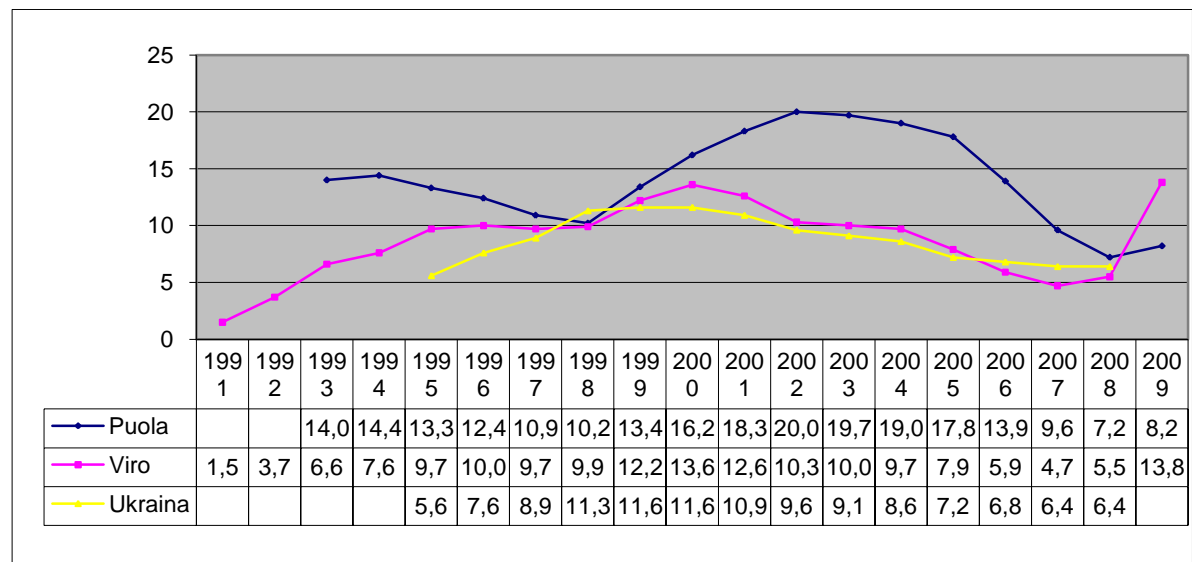
Työllisyyteen epäsuorasti vaikuttavat seikat nousevat esiin, kun suora ulkomainen investoija välittää tuotantoa kohdemaassa muille tahoille. Tällöin investoija välittää kysyntää eteenpäin. Nämä epäsuorat vaikutukset työllisyyteen esiintyvät, kun investoija on avoin etsimään lisää tulosta paikalliselta tasolta ja valmis yhteistyöhön sekä solmimaan pitkäaikaisia sopimuksia paikallisten toimittajien kanssa. (Dunning & Lundan 2008, s. 437)

Suorien investointien työllisyyteen vaikuttavat tekijät riippuvat monesta asiasta. Paikallisten innovatiivisuus ja tuotantokapasiteetti, kohdemaan käytännöt, investoinnin muoto sekä investoijaosapuolen ikä, kokemus ja strategia vaikuttavat kaikki osaltaan työllisyyteen. Edellä mainittujen tekijöiden vaihtelevuuden takia vaikutukset työllisyyteen voivat olla vahvasti positiivisia tai negatiivisia. Pääsääntöisesti suorat ulkomaiset investoinnit lisäävät työpaikkoja ja tulisikin

kysyä millaisia ja kuinka monta. Poikkeuksena on esimerkiksi maatalouden sektori, jossa suuret pääomakeskeiset tekniikat korvaavat pienet maatilat. Täten työpaikkoja vähenee investointien myötä. (Dunning & Lundan 2008, s. 437)

Suorien ulkomaisten investointien vaikutuksia Puolan, Viron ja Ukrainan työvoimatilanteeseen ja palkkoihin on hankala mitata, mutta seuraavasta taulukosta voi lukea työttömyysprosentit vuosilta 1991–2009. Jos näitä lukuja vertaa taulukkoon 3, josta löytyvät vaihtotaseiden tiedot dollareissa, voidaan todeta, että ainakin Puolan ja Viron työttömyysasteet korreloivat osittain vaihtotaseen kanssa. Puolan vaihtotase on ollut vuodesta 2005 lähtien reippaassa laskussa niin kuin maan työttömyysastekin, ja myös Viron työttömyysaste on laskenut vaihtotaseen arvon kanssa 2000-luvun alusta, kunnes vuonna 2007 molemmat aloittivat hienoisen nousun. Ukrainan vaihtotase on lähtenyt laskuun vuonna 2004 ulkomaankaupan vapauttamisen seurauksena ja työttömyys on ollut laskussa jo useamman vuoden ennen sitä.

Taulukko 6. Työttömyysaste 1991–2009 (IMF 2010)

4.6.2 Palkat

Kun pohditaan suorien ulkomaisten investointien merkitystä työllisyydelle, on loogista miettiä myös vaikutuksia palkkoihin. Aitken et al. (1996) havaitsivat tutkimuksissaan, että investoinnit saattavat nostaa palkkoja yleisellä tasolla, mutta palkannousua tapahtuu tosiasiaassa vain ulkomaisessa omistuksessa olevissa yrityksissä. Ulkomaisessa omistuksessa olevat yritykset maksavat enemmän palkkaa sekä korkeasti koulutetuille että alemman koulutuksen saaneille. Samoissa tutkimuksissa havaittiin, että suorat ulkomaiset investoinnit kohdistuvat yleensä korkeamman palkkatason sektoreille. Suorien ulkomaisten investointien seurauksena voi myös olla tulojakauman jakautuminen epätasaisesti eri koulutustaustaisille työntekijöille. (Dunning & Lundan 2008, s. 441–442)

Seuraavasta taulukosta voi seurata palkkojen kehitystä. Mikäli tätä taulukkoa vertaa taulukkoon 2 muistaen samalla maiden kokoerot, pystyy palkkaeroja ymmärtämään ainakin osittain. Tarkkoja lukuja investointien vaikutuksesta palkkoihin on hankala esittää, sillä jokaisen maan talous kasvaa omaa tahtiaan eri asioiden vauhdittamana ja ulkomaiset investoinnit vaikuttavat omalta osaltaan tähän talouskasvuun ja sen kautta palkkojen kasvuun.

Taulukko 7. Keskimääräiset palkat ja niiden kasvu vuodesta 1995 vuoteen 2002 (Ivanova et al. 2004, s. 13)

	1995	2002	Kasvu %	Euroina
Puola	220	591	169	1 121
Viro	160	373	133	774
Ukraina	38	75	97	381

4.6.3 Koulutus

Suorilla ulkomaisilla investoinneilla on myös vaikutuksia kohdemaan työvoiman koulutuksen tasoon. Investoijan on pystyttävä palkkaamaan tarvittava työvoima tai koulutettava itse työvoimaa, jotta sen toiminta olisi kannattavaa kohdemaassa. Investointeja ei tietenkään tapahdu, jos mitään mahdollisuutta sopivan työvoiman saamiseen ei ole. Investoijan koulutuksen taso vaihtelee yrityksittäin ja on yleensä

keskittynyt varsin kapealle ja yrityksen toiminnalle oleelliselle alalle. Tämä saattaa aiheuttaa kohdemaassa epätasaisen työvoiman kehityksen, mutta niin kauan kun sosiaaliset hyödyt ovat suuremmat kuin haitat, on täysin laillista hyödyntää työvoimaa tällä tavalla. (Dunning & Lundan 2008, s. 444–445)

Suorien ulkomaisten investointien tarjoamat työvoiman koulutusmahdollisuudet ovat laajat. Investoija voi koulutuksellaan pyrkiä esimerkiksi parantamaan ammatti- tai teknologiataitoja, motivaatiota, vähiten koulutettujen tuottavuutta, palvelutasoa tai tarkistusten laatua. Työvoiman koulutus voi laajentua myös investoinnin kohteen ulkopuolelle, jolloin toimittajat ja asiakkaat voivat saada osansa koulutuksesta. Myös paikalliset koulutuslaitokset voivat investoinnin seurauksena tarjota tarvittavaa koulutusta. Valtion sitoutumisella koulutukseen on olemassa eroja maiden välillä, jotka vaikuttavat työvoiman kokemuksiin etuihin. (Dunning & Lundan 2008, s. 446–447)

Kohdemaan työvoima hyötyy myös investoijan mukanaan tuomista työtavoista ja tekniikoista. Investoijat välittävät kohdemaahan tapojaan, joilla parannetaan tehokkuutta sekä taloudellisia, teknologisia ja organisatorisia resursseja. Eli investoijat välittävät kohdemaahan standardeja ja toimintatapoja, jotka ovat tarpeellisia, jos kohdemaahan haluaa pärjätä globaalissa taloudessa. (Dunning & Lundan 2008, s. 451, 462)

4.7 Markkinarakenne

Markkinarakenteella tarkoitetaan kilpailun laajuutta ja muotoa yritysten, jotka ovat sitoutuneet samanlaatuiseen arvoaliskäyttöön toimintaan, välillä. Yrityksillä on myös samankaltaiset tuotteet ja markkinointistrategiat. Suorien ulkomaisten investointien vaikutusta markkinarakenteeseen voidaan tarkastella kolmelta kannalta, joista ensimmäinen on tietyille markkinalle toimittavien yritysten määrä eli teollisuuden keskittymisen avulla. Tuotteiden tai prosessien erilaistamisen määrän kautta voidaan myös tarkastella markkinarakennetta. Kolmantena kantana

on markkinoiden kilpailtavuus eli markkinoille tulon ja lähdön olot. (Dunning & Lundan 2008, s. 531)

Ensimmäiseksi pohditaan suorien ulkomaisten investointien vaikutusta markkinoiden keskittymiseen ja sitä, keskittävätkö investoijat tuotteet samoille markkinoille kuin paikalliset yritykset ja mikä vaikutus investoijilla on markkinoille, joihin he keskittyvät. Jos markkinat kohdemaassa olisivat täydelliset, ei olisi tarvetta suorille ulkomaisille investoinneille eikä investoijilla olisi syytä investointiin. Joten investoinnilla on joka tapauksessa vaikutusta markkinoihin, mutta vaikutukset eivät ole aina mitattavissa. Suorien ulkomaisten investointien vaikutukset markkinoihin ovat parhaiten havaittavissa, kun markkinoilla vallitsee kilpailutilanne, joka on sekoitus monopolia ja oligopolia. Suorilla ulkomaisilla investoinneilla voi olla hyvinvointia lisäävä vaikutus, kun se lisää keskittymistä ja suoriutumista kansainvälisillä markkinoilla. Investoinnit ovat joskus hajottaneet myös kartelleja tai monopoleja hyödyntävin vaikutuksin. Toisaalta, jotkut investoinnit ovat johtaneet monopoliaseman hyväksikäyttöön, joka on vähentänyt tehokkuutta sekä kuluttajan hyvinvointia. Investoinnit ovat myös hajottaneet markkinoita, luoneet ylimääräistä kapasiteettiä sekä vaalineet tuotannon tehotonta tasoa. (Dunning & Lundan 2008, s. 531)

Suorilla ulkomaisilla investoinneilla voi olla kahdenlaisia vaikutuksia kohdemaan markkinoihin. Investoinnit voivat lisätä kilpailua ja vähentää teollista keskittymistä. Toisaalta investoinnit voivat vähentää kilpailua tai ajaa kilpailijoita markkinoilta ulos ja lisätä täten teollista keskittymistä. Kilpailun vähentämiseen investoijat voivat vaikuttaa luomalla itse markkinoille tulon esteitä ja keskittyminen lisääntyy, kun investoijat käyttävät ylivoimaista tehokkuuttaan kilpailijoita vastaan. Kun suora ulkomainen investointi tapahtuu, edellä mainitut seuraukset riippuvat investoinnin muodosta. Esimerkiksi, kun greenfield-investoinnilla ei tuoda täysin uutta tuotetta markkinoille, kilpailu kasvaa ja keskittyminen vähenee. Yrityskaupan tapauksessa taas seuraukset eivät välttämättä ole välittömiä markkinarakenteelle, vaan vaikuttavat tuotannonmäärän muutosten ja omistuksen vaihtumisen myötä. Greenfield-investoinnit ja

yrityskaupat voivat vähentää markkinoiden epätäydellisyyttä kohdemaassa avaamalla uusia markkinoita, tarjoamalla uusia lähteitä tuotantopanoksille sekä pääsyn patentteihin ja toiminimiin. (Dunning & Lundan 2008, s. 534, 538)

Suorilla ulkomaisilla investoinneilla on myös vaikutusta markkinoilla tarjottaviin tuotteisiin. Kohdemaan kuluttajat voivat mahdollisesti hyötyä paremmasta laadusta ja valikoimasta, jos markkinoilla on vahvoja ulkomaisia yrityksiä. Ulkomaisten yritysten tuottamien tuotteiden valikoima riippuu kuitenkin sen kumppaneiden kokemuksesta, olemassa olevasta markkinarakenteesta sekä kohdemaan taloudellisesta tilanteesta että investointimuodosta. Näiden tekijöiden vaikutuksesta ulkomainen yritys voi tuottaa laajemman tai suppeamman valikoiman tuotteita kuin paikallinen yritys. Investoijat voivat hyötyä myös paikallisista kumppaneista, joiden avulla ne voivat helpommin tuoda muita tuotteitaan kohdemaan markkinoille. (Dunning & Lundan 2008, s. 537)

Ulkomaisessa omistuksessa olevat yritykset kykenevät vaikuttamaan kohdemaan markkinoille tulo- ja poistumisesteisiin. Paikalliset yritykset voivat tarjota investoivalle yritykselle palveluita, jotka toimivat muille yrityksille markkinoille tulon pelotteina. Investoijat voivat estää myös paikallisten kumppaniensa yritysostot, kun se tarjoaa kumppanille oman tietotaitonsa. Ulkomaisessa omistuksessa oleva yritys voi olla integroitunut vertikaalisesti niin hyvin, että paikallisella yrityksellä voi olla vaikeuksia etsiä tuotantopanoksia tai tulla markkinoille. On myös mahdollista, että kun ulkomainen yritys on asettunut kohdemaahan, käy se neuvotteluja kohdemaan hallituksen kanssa kilpailun rajoittamisesta, jotta yritys pysyisi kohdemaan markkinoilla. (Dunning & Lundan 2008, s. 358)

Suorat ulkomaiset investoinnit lisäävät kilpailua kohdemaan markkinoilla, joissa ulkomaiset yritykset ottavat osan paikallisten yritysten markkinaosuudesta. Tämä pakottaa paikalliset tuottamaan vähemmän, toimimaan pienemmällä toiminta-asteella sekä joissain tapauksissa nostaa yksikkökustannuksia. Lisäksi paikalliset voivat kokea negatiivisia tekijöitä markkinamuutosten takia, kuten

tuotannontekijöiden kasvaneita hintoja, nousutta palkkatasoa sekä investoijien paikallisen työvoiman ryöstelyä. Paikalliset voivat voittaa negatiiviset tekijät positiivisilla ulkoisilla tekijöillä, jotka voivat johtua keskitasoisten tuotantopanosten lisääntyneestä kysynnästä, tahattomista tiedon vuodoista tai työmarkkinoiden muutoksista. Jos paikalliset yritykset eivät kykene ylittämään negatiivisia vaikutuksia, voi seurauksena olla se, että ulkomaiset yritykset syrjäyttävät paikalliset. Todisteita tästä löysivät De Backer ja Sleuwaegen (2003) tutkimuksessaan. Tutkimuksessa selvisi, että suorilla ulkomaisilla investoinneilla on vahva negatiivinen vaikutus paikalliseen yrittäjyyteen. (Dunning & Lundan 2008, s. 540–542)

4.8 Ympäristö

Suorilla ulkomaisilla investoinneilla voi olla suuria vaikutuksia kohdemaan ympäristöön. Varsinkin kehittyvät maat ovat alttiita ympäristön hyväksikäytölle, koska ne pyrkivät houkuttelemaan investointeja löysillä ympäristörajoitteilla. Löysien ympäristörajoitusten takia investoivat yritykset saattavat aiheuttaa suurta vahinkoa kohdemaalle. Yksi motiivi kohdemaan valinnassa saattaakin olla ympäristösäännökset. (Moosa 2002, s. 94)

Lisääntynyt tuotanto voi kasata ympäristölle paineita esimerkiksi lisääntyvien saasteiden ja luonnonvarojen käytön vuoksi sekä nopean urbanisaation ja suojeltujen alueiden vahingoittumisen johdosta. Toisaalta investoinnit voivat mahdollistaa tehokkaamman ympäristön suojelun ja muuttaa asenteita ympäristönsuojelua kohtaan talouskasvun johdosta. Greenfield-investoinnin tapauksessa kohdemaan ympäristö kuormittuu joka tapauksessa enemmän kuin ennen investointia ja ympäristöystävällisten toimintatapojen omaksumiseen menee aina oma aikansa investoinnin jälkeen. (Fortanier & Maher 2001, s. 4–5)

OECD:n (1999) tutkimuksen mukaan suorat ulkomaiset investoinnit voivat olla piina tai lahja ympäristölle. Tutkimuksessa päädyttiin siihen, että investoinnit ovat hyväksi ympäristölle kehittyneissä maissa ja kehittyvissä maissa ympäristö kärsii

investoinneista. (Moosa 2002, s. 94) Pitkäaikaiset suorien ulkomaisten investointien vaikutukset ympäristölle ovat kahtia jakaantuneet. Vaikutukset riippuvat myös laajalti kohdemaan ympäristöpolitiikasta ja valtion sitoutumisesta ympäristösuojeluun. Kohdemaissa, joissa säännökset ovat löysiä, on mahdollista syntyä saastutustavainta. Näille alueille keskittyvät yritykset investoivat yleensä juuri ympäristörajoitteiden vähyden vuoksi. Investoijia on valtava määrä ja toiset ovat ympäristötietoisia ja toiset eivät. (Fortanier & Maher 2001, s. 5)

OECD onkin luonut suosituksen toimintatavoista monikansallisille yrityksille, jotka investoivat ulkomaille. Suositusten mukaan yritysten tulee paikallisten lakien ja säännösten puitteissa ottaa huomioon ympäristön suojelun tarve sekä yleinen terveys ja pyrkiä toimimaan kansainvälisten sopimusten, käytäntöjen ja periaatteiden mukaan, jotta voidaan edistää kestävä kehitys. Suosituksissa yrityksiä kehoitetaan muun muassa perustamaan ja ylläpitämään ympäristöllistä johtoa, tarjoamaan tietoa yrityksen toimista, jotka mahdollisesti aiheuttavat ympäristöllistä haittaa, tekemään yhteistyötä ympäröivän yhteiskunnan kanssa sekä ylläpitämään suunnitelmaa estämään, lieventämään ja kontrolloimaan vakavia ympäristövahinkoja. Suositukset kehottavat myös jatkuvasti kehittämään yrityksen ympäristöön vaikuttavia tekijöitä sekä kouluttamaan työvoimaa ympäristönsuojelussa. (OECD 2008, s. 21–22)

Seuraavasta taulukosta voi seurata Puolan, Viron ja Ukrainan hiilidioksidipäästöjen määrää vuosilta 1995, 2000 ja 2005. Puolan ja Ukrainan päästömäärät ovat ymmärrettävästi huomattavasti suuremmat kuin pienellä Virolla ja molemmat maat ovat onnistuneet vähentämään niitä tarkasteluajanjaksolla, Ukraina jopa melkein neljänneksellä, ja ainoastaan Viron päästöt ovat hieman nousseet. Jos näitä lukuja vertaa taulukkoihin 1 ja 2, voi vain todeta, että hiilidioksidipäästöt eivät ole kasvaneet samaa tahtia maiden talouden tai suorien ulkomaisten investointien määrän mukana. Voidaan siis olettaa, että suorilla ulkomaisilla investoinneilla on positiivinen vaikutus päästöjen määrän vähenemiseen, vaikka siihen liittyy myös monia muita muuttujia.

Taulukko 8. Kohdemaiden hiilidioksidipäästöt vuosina 1995, 2000 ja 2005, kilotonneja (Emissions and Pollution 2010)

CO2 (kt)	1995	2000	2005
Puola	346 530	300 950	302 390
Viro	18 115	16 001	18 203
Ukraina	428 736	304 215	327 129

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Suorilla ulkomaisilla investoinneilla on monialaisia vaikutuksia kohdemaassa. Vaikutukset voivat välittyä epäsuorasti ja suorasti investointien avulla ja ne voidaan kokea negatiivisina tai positiivisina kohdemaassa. Investointien vaikutukset voidaan luokitella muun muassa sosiaalisiin, poliittisiin ja taloudellisiin ja ne ilmenevät investoinnin muodosta ja laajuudesta sekä kohdemaan olosuhteista riippuen hyvin eri tavalla eri maissa.

Suorat ulkomaiset investoinnit voivat muokata kulttuuria kohdemaassa, jolloin investoivien yritysten mukanaan tuomat arvot, normit ja käytännöt sulautuvat kohdemaan kulttuuriin. Kulttuurierot voivat aiheuttaa myös konflikteja investoijan ja kohdemaan välille. Lisäksi suorat ulkomaiset investoinnit voivat aiheuttaa kohdemaan taloudellisen itsenäisyyden heikentymistä sekä muodostaa monopoliasemaa hyväksikäyttäviä yrityksiä kohdemaan markkinoille.

Suorat ulkomaiset investoinnit vaikuttavat kohdemaan taloudelliseen kasvuun yleensä positiivisesti. Talouskasvuun vaikuttavia tekijöitä ovat suorien ulkomaisten investointien aiheuttamat muutokset tuotantoon, teknologiaan, työvoimaan, maksutaseeseen sekä tuottavuuteen. Työvoiman saatavuus ja taso ovat oleellisia tekijöitä, kun arvioidaan suorien ulkomaisten investointien kannattavuutta. Ilman omaksumiskykyistä työvoimaa, investointien kaikki hyödyt eivät siirry kohdemaalle. Täten investointien koulutusmahdollisuudet jäävät hyödyntämättä ja talouskasvu voi jäädä vaatimattomaksi. Teknologian vaikutusten välittämisessä työvoima, ja erityisesti sen tietotaidon lisääntyminen, on myös oleellisessa osassa.

Kohdemaan taloudelliseen kasvuun vaikuttava tuottavuus voi parantua suorien ulkomaisten investointien johdosta. Varsinkin vientiin tähtäävät investoinnit voivat parantaa kohdemaan tuottavuutta, jos suurtuotannon etuja voidaan hyödyntää kohdemaassa. Tuottavuutta tärkeämpi tekijä talouskasvussa on tuotanto. Suorilla ulkomaisilla investoinneilla voidaan vaikuttaa kohdemaan

tuotantoon, jos investoinnin myötä kohdemaan resursseja kyetään hyödyntämään paremmin ja kohdemaan politiikka on resurssien käytön kannalta edullinen.

Suorat ulkomaiset investoinnit vaikuttavat myös kohdemaan markkinarakenteeseen ja ympäristöön. Pääosin kohdemaan markkinat hyötyvät investointien tuomasta lisävalikoimasta ja kilpailun lisääntymisestä, mutta on myös mahdollista, että investoijien ylivoimaisuus ajaa paikalliset ulos markkinoilta. Suorilla ulkomaisilla investoinneilla on myös ympäristöön kaksijakoinen suhde. On mahdollista, että paremman teknologian avulla kohdema kykenee hyödyntämään ympäristöä tehokkaammin ja samalla suojelemaan sitä. Mutta joidenkin investointien taustalla on hyötyä löysistä ympäristörajoitteista, jolloin kohdemaan ympäristö kärsii enemmän kuin ennen investointia.

Riippumatta maiden erilaisista lähtökohdista suorat ulkomaiset investoinnit ovat vaikuttaneet Puolaan, Viroon ja Ukrainaan pääosin positiivisesti ja ne ovat myös omalta osaltaan vauhdittaneet maiden siirtymistä suunnitelmataloudesta markkinatalouteen. Viro on pienin kohdemaistamme, mutta suhteessa kokoonsa se on myös pärjännyt parhaiten ja houkuttelee eniten investointeja. Sen vaihtotase on absoluuttisesti ollut jatkuvasti tasaisen alijäämäinen ja kun katsoo vaihtotaseen suhdetta bruttokansantuotteeseen, voidaan tulkita, että kokoonsa nähden maahan tulee vertailumaitaan huomattavasti enemmän investointeja rahoittamaan alijäämää. Puola taas houkuttelee absoluuttisesti paljon enemmän suorita ulkomaisia investointeja kuin Viro tai Ukraina, joka on kuitenkin pinta-alaltaan melkein puolet suurempi maa. Puolan vaihtotase on myös pysynyt suhteessa bruttokansantuotteeseen tasaisen alijäämäisenä kun taas Ukrainan vaihtotase on 2000-luvun alkupuolella ollut useamman vuoden ylijäämäinen. Maa otti vuonna 2004 kuitenkin käyttöön uudistusohjelman ja vapautti ulkomaankauppansa, jonka jälkeen investointien määrä on lähtenyt jyrkkään kasvuun ja vaihtotaseen arvo on tasaisesti pienentynyt, päätyen jopa alemmalle tasolle kuin Puolan.

Suorien ulkomaisten investointien määrä on lähtenyt jokaisessa maassa jyrkempään nousuun vuonna 2003 ja tämän saman kehityksen voi havaita myös maiden bruttokansantuotteen arvon kasvuna, absoluuttisen vaihtotaseen pientymisenä ja osittain myös työttömyyden vähenemisenä. Investointien määrä korreloi positiivisesti kaikkien näiden kanssa, joten voidaan sanoa, että suorat ulkomaiset investoinnit vaikuttavat positiivisesti talouteen, maksutaseeseen ja työllisyyteen. Tuotannossa investointien vaikutus näkyy hyvin esimerkiksi Puolan tertiäärisektorilla, jonne suuntautuvien suorien ulkomaisten investointien arvo on nelinkertaistunut vuodesta 1996 vuoteen 2000, ja tuottavuudessa ulkomaisten yritysten viennin osuuden kasvuna 35,2 %:sta 48,5 %:iin vuosina 1998–2001. Yleisesti voidaan todeta, että jokainen kohdemaamme on hyötynyt taloudellisesti merkittävästi suorista ulkomaisista investoinneista.

LÄHTEET

Annual Report 2006–2008. Kievstar. [verkkojulkaisu]. [viitattu 5.4.2010]. Saatavissa <<http://www.kyivstar.ua/f/1/about/eng.pdf>>

Blackhurst, R., Otten, A. (1996). Trade and Foreign Direct Investment. [WTO:n lehdistöjulkaisu]. [viitattu 1.4.2010]. Saatavissa <http://www.wto.org/english/news_e/pres96_e/pr057_e.htm>

Borensztein E., De Gregorio J., Lee J-W. (1998). How does foreign direct investment affect economic growth?. Journal of International Economics. Volyymi n:o 45. Lehti n:o 1, s. 115–135.

Country Fact Sheets. UNCTAD, United Nations Conference on Trade and Development. [verkkojulkaisu]. Päivitetty 2009. [viitattu 15.3.2010]. Saatavissa <<http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=3198&lang=1>>

Country Profile. UNCTAD, United Nations Conference on Trade and Development. [verkkojulkaisu]. Päivitetty 2009. [viitattu 15.3.2010]. Saatavissa <<http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=3198&lang=1>>

Dunning J., Lundan S. (2008). Multinational enterprises and the global economy. Second edition. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing Limited. 920 s.

Emissions and Pollution. World Bank. [verkkojulkaisu]. Päivitetty 2010. [viitattu 13.4.2010]. Saatavissa <<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/ENVIRONMENT/EXTDATASTA/0,,contentMDK:21079358~menuPK:2990394~pagePK:64168445~piPK:64168309~theSitePK:2875751~isCURL:Y,00.html>>

FDI in Brief. UNCTAD, United Nations Conference on Trade and Development. [verkkojulkaisu]. Päivitetty 2009. [viitattu 10.3.2010]. Saatavissa <<http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=3198&lang=1>>

Fortanier F., Maher M. (2001). Foreign Direct Investment and Sustainable Development. OECD, Organisation for Economic Co-operation and Development, Global Forum on International Investment. Meksiko. 12s.

IMF, International Monetary Fund. [verkkojulkaisu]. Päivitetty 2010. [viitattu 4.4.2010]. Saatavissa <<http://www.imf.org/external/datamapper/index.php>>

Ivanova, O., Tiusanen, T., Podmetina, D. (2004). EU's New Neighbours: The Case of Ukraine. Lappeenranta. Lappeenranta University of Technology. 150 s.

Lee M., Tcha M-J. (2004). The color of money: The effects of foreign direct investment on economic growth in transition economies. Review of World Economics. Volyymi n:o 140. Lehti n:o 2/kesäkuu, s. 211–229.

Li X., Liu X. (2005). Foreign Direct Investment and Economic Growth: An Increasingly Endogenous Relationship. World Development. Volyymi n:o 33. Lehti 3, s. 393–407.

Moosa, Imad A. (2002). Foreign direct investment - theory, evidence and practice. Palgrave Mcmillan Ltd. New York. 329 s.

OECD, Organisation for Economic Co-operation and Development. OECD Guidelines for Multinational Enterprises. 2008 [verkkojulkaisu]. [Päivitetty 10.1.2010]. [Viitattu 4.4.2010]. Saatavissa <http://www.oecd.org/document/33/0,3343,en_2649_34889_44086753_1_1_1_1,0.html>

OECD. (1996). Benchmark definition of foreign direct investment. Third edition. Organisation for Economic Co-operation and Development. Pariisi. 51 s.

Root, Franklin R. (1994). Entry Strategies for International Markets. Jossey-Bass. San Francisco. 269 s.

Taloussanomat. [verkkojulkaisu]. [viitattu 4.4.2010]. Saatavissa <<http://www.taloussanomat.fi/porssi/sanakirja/termi/maksutase/0>>

Tiusanen, Tauno. (2009). Introduction to International Business. Luentomoniste. Lappeenrannan teknillinen yliopisto. 59 s.

Tiusanen, T. (2006) Foreign Investors in Transitional Economies: Cases in Manufacturing and Services. Lappeenranta. Lappeenranta University of Technology. 61 s.

Tiusanen, T. (2004). Poland, the Largest New EU Country. Lappeenranta. Lappeenranta University of Technology. 92 s.

Tiusanen, T., Berry, R. (1995). The Eastern Market: The Investment Climate in Transitional Economies. Helsinki. Rastor-julkaisut. 60 s.

Tiusanen, T., Jumpponen, J. (2000). The Baltic States in the 21st Century: Western Investors in Estonia, Latvia and Lithuania. Lappeenranta. Lappeenranta University of Technology. 88 s.

Tiusanen, T., Kinnunen, J., Kallela, S. (2004). EU's Enlargement Process: Investment Climate in 10 Transitional Economies. Lappeenranta. Lappeenranta University of Technology. 57 s.

Tiusanen, T., Talvitie, K. (1998). The Baltic States in the 1990's: Western Companies in Estonia, Latvia and Lithuania. Lappeenranta. Lappeenranta University of Technology. 145 s.

WIR, World Investment Report. (2009). World Investment Report 2009: Transnational Corporations, Agricultural Production and Development. United Nations Conference on Trade and Development. United Nations Publication. Sveitsi. 314 s.

WIR, World Investment Report. (2006). World Investment Report 2006: FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development. United Nations Conference on Trade and Development. United Nations Publication. Sveitsi. 372 s.

World Bank. Country Profile. [verkkajulkaisu]. Päivitetty 9/2009. [viitattu 16.3.2010]. Saatavissa
<<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/0,,contentMDK:20535285~menuPK:1192694~pagePK:64133150~piPK:64133175~theSitePK:239419,00.html>>

LIITE I

Suorien ulkomaisten investointien virta Puolaan teollisuudenaloittain, miljoonia dollareita (Country Profiles, s. 7)

SEKTORI/TEOLLISUUS	1996	1998	2000
Total	4 498,0	6 364,9	9 342,3
Primäärisektori	12,3	25,9	36,5
Maa- ja metsätalous, metsästys, kalastus	4,4	8,3	10,9
Kaivos- ja louhostoiminta, raakaöljy	7,9	17,6	25,6
Sekundäärisektori	1 558,6	1 882,0	1 769,7
Ruoka, juoma, tupakka	596,5	719,5	407,0
Tekstiilit, nahka, vaatetus	30,9	16,1	3,9
Puu, julkaisu- ja painotoiminta	9,7	155,1	282,9
Kemikaalit, kemikaalituotteet	129,8	185,4	176,0
Kumi ja muovi tuotteet	131,3	109,9	126,7
Ei-metalliset mineraalituotteet	-4,3	-0,4	13,0
Perusmetalli ja metallituotteet	54,4	6,7	93,2
Koneet ja laitteet	81,3	78,6	63,8
Toimistovälineet ja tietokoneet	-0,2	-2,3	28,3
Radio, televisio ja viestintälaitteet	47,2	55,1	84,9
Moottoriajoneuvot	341,7	465,6	279,8
Muut kuljetusvälineet	8,2	-18,2	19,9
Muu tuotanto	388,9	405,8	506,0
Tertiäärisektori	1 572,5	2 138,6	7 220,4
Sähkö, kaasu ja vesi	4,8	28,1	349,9
Rakentaminen	48,2	88,5	156,5
Kauppa ja korjaaminen	611,7	782,1	748,6
Hotellit ja ravintolat	2,6	5,6	83,8
Kuljetus	17,3	-3,0	236,6
Tietoliikenne	132,9	7,2	3 184,6
Rahoitus	608,2	1 018,5	1 972,0
Kiinteistönvälitys	50,1	27,4	283,8

LIITE II

Suorien ulkomaisten investointien virta Viroon teollisuudenaloittain, miljoonia dollareita (Country Profiles, s. 8)

SEKTORI/TEOLLISUUS	1996	1998	2000	2001
Total	484,5	81,7	1 043,1	3 528,3
Sekundäärisektori	46,3	-42,4	285,9	618,0
Tertiäärisektori	432,9	110,9	746,9	2 893,2
Rakentaminen	0,8	-4,2	20,8	28,7
Kauppa	-7,2	178,5	-50,9	73,1
Hotellit ja ravintolat	-	...	2,2	...
Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	255,6	390,0	75,6	447,2
Rahoitus	172,9	317,5	-57,7	1 908,5
Liikealan toiminta	10,9	9,0	749,6	419,6
Yhteiskunta-, sosiaali- ja yksityispalvelutoiminta	...	...	7,3	16,1
Määrittelemättömät	5,3	13,3	10,3	17,1

LIITE III

Suorien ulkomaisten investointien rakenne Ukrainassa teollisuudenaloittain, miljoonia dollareita (Ivanova et al. 2004, s. 35)

TEOLLISUUDENALA	2001	2002	2003
Teollisuus	2 063,2	2 443,6	2 690,6
-Ruoanjalostusteollisuus	408,5	461,8	854,2
-Konepajateollisuus	169,2	205,3	469,8
-Metallurgia	-	-	238,0
-Kemikaaliteollisuus	-	-	218,9
Tukkukauppa, vähittäismyynti	647,2	769,2	986,3
Rahoitustoiminta	313,1	355,2	433,3
Kuljetus ja tietoliikenne	245,1	308,8	382,0
Kiinteistönvälitys	152,2	177,5	249,8
Terveydenhuolto ja julkinen huoltoapu	116,1	117,1	119,0
Hotellit ja ravintolat	108,7	117,6	123,5
Rakentaminen	99,7	116,7	156,7
Maa- ja metsätalous, metsästys	73,4	86,7	113,0
Julkiset ja henkilökohtaiset palvelut	53,4	59,0	80,9
Koulutus	2,5	3,4	3,3
Kalateollisuus	0,4	0,4	0,4
Julkinen hallinto	-	-	0,002
Yht.	3 875,0	4 555,3	5 339,0

LIITE IV.I

Monikansallisten yritysten suurimmat tytäryhtiöt Puolassa vuonna 1999 (myynti miljoonissa zlotyissa), Virossa vuonna 2000 (myynti miljoonissa kruunuissa) ja Ukrainassa vuonna 1999 (myynti miljoonissa hryvnyissa) (Country Profiles, s. 28, 16, 6)

Yritys	Maa	Teollisuudenala	Myynti
PUOLA 1999			
A. Teollisuus			
Fiat Auto Poland SA	Italia	Moottoriajoneuvot	7 321
Centrum Daewoo Sp ZOO	Korean tasavalta	Moottoriajoneuvot	3 639
Volkswagen Poznan Sp ZOO	Saksa	Moottoriajoneuvot	2 626
B. Tertiäärisektori			
Makro Cash and Carry Poland SA	Saksa	Jakelukauppa	6 133
Real Sp ZOO	Saksa	Jakelukauppa	1 682
Procter and Gamble Operations Polska Sp ZOO	Yhdysvallat	Jakelukauppa	1 588
C. Rahoitus ja vakuutus			
Amplico Life Pierwsze Amerykansko Polskie	Yhdysvallat	Vakuutus	616
VIRO 2000			
A. Teollisuus			
Kreenholmi Valduse AS	Ruotsi	Tekstiilit	1 240,0
Tolaram Grupp	Singapore	Jakelu	944,9
Rakvere Lihakombinaat AS	Suomi	Ruoka	891,7
B. Tertiäärisektori			
Eesti Telekom	Suomi/Ruotsi	Tietoliikenne	3 900,0
Neste Eesti AS	Suomi	Jakelukauppa	874,9
E.O.S. AS	Yhdysvallat	Kuljetus ja varastointi	860,2
C. Rahoitus ja vakuutus			
Eesti Uhispank AS	Ruotsi	Pankki	...
Eesti Toostusliising AS	Suomi	Rahoitus	...
Hansa Kindlustus	Ruotsi	Vakuutus	...
UKRAINA 1999			
A. Teollisuus			
Itera Ukraine Trade and Energy JSC	Yhdysvallat	Raakaöljy	462,6
Sc Johnson Ltd. Co.	Yhdysvallat	Kemikaalituotteet	329,3
Coca-Cola Beverages Ukraine Ltd. Co.	Yhdysvallat	Virvokkeet	224,0

LIITE IV.II

B. Tertiäärisektori			
Marcom Ukraine Ltd. Co.	Saksa	Jakelukauppa	39,6
Trigram Pharmadent International	Sveitsi	Jakelukauppa	31,1
Doehler Ukraine	Saksa	Jakelukauppa	13,7
C. Rahoitus ja vakuutus			
Bank Depozytowo-Kredytowy (Ukraina)	Puola	Pankki	...
Citibank Ukraine	Yhdysvallat	Pankki	...
Credit Lyonnais Ukraine	Ranska	Pankki	...